

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1960 – 1974

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Στριμπής

Φοιτητής: Δημήτριος Μαυρουδής

A.M.: 4312015063

ΡΟΔΟΣ 2020

Δήλωση περί λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης:

Η παρούσα εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που μπορεί να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1. Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	10
1.1 ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ	10
1.2 Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΟΚΑ	11
1.3 ΟΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΖΥΡΙΧΗΣ ΛΟΝΔΙΝΟΥ	11
2. ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ.....	13
2.1 ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ	13
2.2 ΟΙ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ.....	14
2.2.1 Σχέδιο Ακρίτας.....	14
2.2.2 Τα 13 Σημεία του Μακάριου	14
2.2.3 Τα Ματωμένα Χριστούγεννα	16
2.2.4 Τα αποτελέσματα των διακοινοτικών Συγκρούσεων	16
3. Η ΕΚΤΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	18
3.1 ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΛΟΝΔΙΝΟΥ 1964	18
3.2 ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	18
3.3 Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ.....	19
3.4 Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΖΟΝΣΟΝ.....	20
3.5 Η ΕΚΘΕΣΗ ΓΚΑΛΟ ΠΛΑΖΑ.....	21
4. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1963 ...	23
4.1 ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ	23
4.2 ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΑΤΣΕΣΟΝ.....	23
4.3 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΣΣΔ	25
4.4 ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΟΥΡΚΙΑΣ- ΕΣΣΔ	26
4.5 ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	27
5. ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ.....	28
5.1 Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΕΒΡΟ ΤΟ 1967.....	28
5.2 ΖΗΤΗΜΑ ΚΟΦΙΝΟΥ.....	29
5.3 Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ	31
5.4 Η ΚΥΠΡΟΣ ΜΕΤΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1967.....	32
5.4.1 Η Τουρκοκυπριακή κοινότητα.....	32
5.4.2 Οι απόπειρες δολοφονιών	34
5.4.3 Η ελληνοτουρκική προσέγγιση.....	34

6. ΟΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	35
6.1 Η ΑΦΙΞΗ ΤΟΥ ΓΡΙΒΑ ΚΑΙ Η ΕΟΚΑ Β΄	35
6.2 ΟΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1972	36
6.3 Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΡΙΒΑ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΓΡΙΒΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	37
6.4 ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ	38
6.4.1 Η προετοιμασία του πραξικοπήματος.....	38
6.4.2 Η εκδήλωση του πραξικοπήματος και η φυγή του Μακαρίου	39
6.4.3 Τα αποτελέσματα του πραξικοπήματος.....	41
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	44

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μετά το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου το διεθνές σύστημα άλλαξε ριζικά, από πολυπολικό σε διπολικό διαιρεμένο ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ. Το Κυπριακό ζήτημα επηρεάστηκε καθοριστικά από τα νέα δεδομένα που είχε δημιουργήσει ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις δύο δυνάμεις. Αρχικά, η Μ. Βρετανία θέλοντας να διαφυλάξει τόσο το γόητρό της όσο και τα συμφέροντά της, έδωσε το δικαίωμα στην Τουρκία να εμπλακεί στο ζήτημα δημιουργώντας το πρώτο και βασικότερο εμπόδιο στην εκπλήρωση της ένωσης. Το περιεχόμενο των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου δεν βελτίωσαν την κατάσταση, αντιθέτως δημιούργησε νέα προβλήματα με την συνεχή απειλή εισβολής από την Τουρκία. Αν και η ΕΣΣΔ δεν ενεπλάκη σε μεγάλο βαθμό στο ζήτημα καθώς το θεωρούσε εσωτερικό ζήτημα της Δύσης, η αδέσμευτη πολιτική που ακολουθούσε ο Μακάριος είχε δημιουργήσει την εντύπωση στις ΗΠΑ ότι θα ήταν πιθανόν να παρασύρει την Κύπρο στη σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ. Μία τέτοια εξέλιξη θα είχε σημαντικό αντίκτυπο στην Μεσανατολική πολιτική των ΗΠΑ με αποτέλεσμα την ενεργή συμμετοχή των αμερικανικών κυβερνήσεων στο ζήτημα. Στα πρώτα χρόνια από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας έγιναν φανερά τα σημαντικά προβλήματα που δημιουργούσε το Σύνταγμα στην λειτουργία του κράτους, με αποτέλεσμα την κατάθεση των 13 σημείων από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο πυροδοτώντας την πρώτη ενδοκοινοτική κρίση και την πρώτη πιθανότητα Τουρκικής επέμβασης. Οι ΗΠΑ, προκειμένου να εκτονώσουν την κρίση προειδοποίησαν την Τουρκία να μην πραγματοποιήσει την επέμβαση και προχώρησαν στην κατάθεση των προτάσεων Άτσεσον. Ωστόσο, η μη εύρεση κοινού τόπου από τα εμπλεκόμενα μέρη είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση των συνομιλιών και την αλλαγή της στάσης που κρατούσαν οι δύο υπερδυνάμεις, οι οποίες σταδιακά άρχισαν να υποστηρίζουν τις Τουρκικές θέσεις στο ζήτημα. Η ανάληψη της εξουσίας στην Ελλάδα είχε ως αποτέλεσμα την έναρξη νέων διαπραγματεύσεων με την Τουρκία, οι οποίες όμως κατέρρευσαν, αλλά και την επιδείνωση των σχέσεων ανάμεσα στην Αθήνα και την Λευκωσία. Η αποχώρηση της ελληνικής μεραρχίας από την Κύπρο έπειτα από την κρίση της Κοφίνου το 1967, αλλά και οι συνεχείς παρεμβάσεις της Αθήνας στα εσωτερικά ζητήματα του νησιού με την δημιουργία της παραστρατιωτικής οργάνωσης ΕΟΚΑ Β', έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην διατήρηση της κρίσης. Εν τέλει, το μόνο που ενδιέφερε την Αθήνα ήταν η απομάκρυνση του Μακαρίου από την εξουσία προκειμένου να εφαρμόσουν την πολιτική της Ένωσης, ωστόσο δεν κατάφεραν να υπολογίσουν σωστά τις κινήσεις της Τουρκίας. Στις 15 Ιουλίου του 1974 η ελληνική κυβέρνηση θα προχωρούσε σε πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου εγκαθιστώντας μία κυβέρνηση ελεγχόμενη από την Αθήνα, όμως πέντε μέρες αργότερα η Τουρκία με την εισβολή της θα εξαφάνιζε κάθε όνειρο για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κύπρος, ως το τρίτο σε μέγεθος νησί της Μεσογείου¹, κατέχει σημαντική γεωστρατηγική σημασία καθώς αποτελεί σταυροδρόμι μεταξύ της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Από την αρχαιότητα φαίνεται πως οι λαοί είχαν εκτιμήσει την σημαντική γεωγραφική της θέση, καθώς υπήρξε πόλος έλξης πολλών αρχαίων λαών όπως των Αχαιών, των Φοινίκων, των Ασσύριων και των Περσών. Η κατάλυση της Περσικής Αυτοκρατορίας από τον Μ. Αλέξανδρο είχε ως αποτέλεσμα η Κύπρος να περιέλθει υπό την κυριαρχία του και έπειτα υπό την κυριαρχία των Πτολεμαίων. Το 58 π.Χ. πέρασε στην κυριαρχία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ενώ από το 330 έως το 1191 υπήρξε επαρχία της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Το 1192 ξεκίνησε η περίοδος της Λατινοκρατίας στο νησί η οποία διήρκησε έως το 1489, ενώ από το 1489 έως το 1571 συνεχίστηκε με την κυριαρχία της Βενετίας. Το 1571, το νησί πέρασε στον έλεγχο των Οθωμανών έπειτα από την Άλωση της Αμμοχώστου. Έπειτα από 307 έτη οθωμανικής κυριαρχίας στη Κύπρο, το 1878, η κατοχή και η διοίκηση μεταβιβάστηκαν στην Βρετανική Αυτοκρατορία με την προϋπόθεση της καταβολής ενός ετήσιου φόρου στο Σουλτάνο. Το 1914, με την έναρξη του Α παγκοσμίου πολέμου, η Βρετανία προσάρτησε την Κύπρο και το 1925 ανακηρύχθηκε επίσημα ως αποικία της Βρετανικής Αυτοκρατορίας². Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, η οποία αποτελείται από 6 κεφάλαια, θα γίνει μία ιστορική αναδρομή από το 1960 (το έτος ίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας) έως το καλοκαίρι του 1974, στα γεγονότα και στις καταστάσεις που συνέβαλαν έτσι ώστε να οδηγηθεί η Κύπρος στην Τουρκική εισβολή.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο γενικότερο πλαίσιο που επικρατούσε κατά την περίοδο της αγγλοκρατίας στη Κύπρο. Η τακτική των Άγγλων αποικιοκρατών του διαίρει και βασίλευε, την οποία εφάρμοσαν όχι μόνο στην Κύπρο αλλά και στην Παλαιστίνη, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του λεγόμενου κυπριακού ζητήματος. Παρά την διεξαγωγή δημοψηφίσματος από την μεριά των ελληνοκυπρίων με κύριο αίτημα την ένωση με την Ελλάδα σύμφωνα με το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών, η Μεγάλη Βρετανία μη θέλοντας να χάσει την στρατηγική θέση την οποία κατείχε μέσω της Κύπρου, ενίσχυσε την θέση της τουρκοκυπριακής μειονότητας και, κάτω από τις πιέσεις που δεχόταν από το αντιαποικιακό κίνημα, αναγκάστηκε να προχωρήσει στις Συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου στις οποίες ιδρύθηκε η ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία.

Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με την κατάθεση των 13 σημείων από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο προκειμένου να καταστεί το νέο Σύνταγμα της χώρας λειτουργικό, κάτι που οδήγησε στην αύξηση των διακοινοτικών συγκρούσεων και στην αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από το δημόσιο τομέα του κράτους. Προκειμένου να αποφευχθεί οποιαδήποτε κλιμάκωση των διενέξεων η Μεγάλη Βρετανία συγκάλεσε διάσκεψη στο Λονδίνο, όπως αναφέρεται και στο τρίτο κεφάλαιο, η οποία αν και δεν κατάφερε να λύσει το ζήτημα είχε σαν αποτέλεσμα την εκτόνωση της κατάστασης. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στην διεθνοποίηση του Κυπριακού το οποίο παραπέμφθηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας και στην ίδρυση της UNFICYP, στην αποστολή της Ελληνικής μεραρχίας στην Κύπρο με σκοπό την προστασία του νησιού από μία πιθανή τουρκική επίθεση, την επιστολή Τζόνσον που είχε ως αποτέλεσμα την αναβολή της σχεδιαζόμενης τουρκικής επίθεσης αλλά και τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων ανάμεσα στην Τουρκία και τους Δυτικούς συμμάχους της και, τέλος, τον διορισμό διαμεσολαβητή του ΟΗΕ πάνω στο κυπριακό ζήτημα (Εκθεση Γκάλο Πλάζα).

Η πολιτική που ακολούθησαν οι Μεγάλες Δυνάμεις, ο Μακάριος και η Τουρκία αλλά και η σχέσεις μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας μετά την κρίση του 1963 αναλύονται στο τέταρτο κεφάλαιο. Σημαντικό ρόλο στην εκτόνωση της κρίσης έπαιξαν οι ΗΠΑ με την προώθηση των

¹ <https://www.hyca.gr/pdf/biggest-island.pdf>

² Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 121-122

σχεδίων Άτσεσον τα οποία όμως απέρριψε η Κύπρος. Η επιστολή Τζόνσον προς την Τουρκία την ανάγκασε να στραφεί προς την ενδυνάμωση των διπλωματικών της σχέσεων με την ΕΣΣΔ η οποία μέχρι τότε προσπαθούσε να διατηρήσει καλές σχέσεις με την Κύπρο προκειμένου να αποτρέψει μία πιθανή εισδοχή της στο ΝΑΤΟ. Παράλληλα, οι σχέσεις ανάμεσα στην ελληνική και την κυπριακή κυβέρνηση παρέμειναν ψυχρές τουλάχιστον μέχρι το 1966.

Τα δύο τελευταία κεφάλαια, δηλαδή το πέμπτο και το έκτο, εξετάζουν την περίοδο της δικτατορίας στην Ελλάδα και πως αυτή επηρέασε την έκβαση στην κυπριακή διένεξη. Μέσα από μία σειρά γεγονότων όπως για παράδειγμα η αποτυχημένη ελληνοτουρκική συνάντηση στον Έβρο το 1967, οι νέες διακοινοτικές συγκρούσεις που είχαν ως αποτέλεσμα την παρέμβαση των ΗΠΑ και την αποχώρηση της ελληνικής μεραρχίας από το νησί, καθώς και τις απόπειρες δολοφονίας και ανατροπής του Μακαρίου και άλλων πολιτικών προσώπων της κυπριακής κυβέρνησης, το κυπριακό ζήτημα οδηγήθηκε σταδιακά προς την κλιμάκωσή του. Ιδιαίτερα με την άφιξη του Γρίβα στο νησί και την δράση της ΕΟΚΑ Β' που στηρίζονταν από την χούντα της Αθήνας, τα εσωτερικά προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί την Κύπρο υπέσκαπταν την ομαλή λειτουργία του κράτους και δημιουργούσαν τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου να υπάρξει επέμβαση από την Τουρκία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

1.1 ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ

Κατά την περίοδο της βρετανικής αποικιοκρατίας, το σύνθημα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα άρχισε να αποκτά μεγαλύτερη απήχηση μεταξύ των ελληνοκυπρίων, οι οποίοι διαχρονικά προσέβλεπαν στην ένωση με την Μητέρα πατρίδα. Τον Οκτώβριο του 1931, έπειτα από την επιβολή αυστηρών μέτρων από τον κυβερνήτη του νησιού Ρόναλντ Στορρς, οι ελληνοκύπριοι με πρωτοστάτη τον μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημο, συγκρούστηκαν με τις αποικιοκρατικές δυνάμεις, στα γεγονότα που έμειναν γνωστά ως Οκτωβριανά. Η ελληνική κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου ακολούθησε την πολιτική του καλού παιδιού, καταδικάζοντας τις συγκρούσεις³. Κατά τη διάρκεια του Β παγκοσμίου πολέμου, οι Βρετανοί εκμεταλλεύτηκαν τα εθνικά αισθήματα των ελληνοκυπρίων προκειμένου να τους στρατολογήσουν στον πόλεμο στο πλευρό της Ελλάδας και των συμμάχων της, χωρίς ωστόσο να δεσμευθούν την ένωση της νήσου με την Ελλάδα. Το τέλος του πολέμου βρήκε την Ελλάδα στη δύνη των πολιτικών αναταραχών και του εμφυλίου πολέμου με αποτέλεσμα η βρετανική κυβέρνηση να χρησιμοποιήσει την πολιτική κατάσταση της Ελλάδας για να απορρίψει κάθε ενδεχόμενο ένωσης⁴. Ωστόσο, η επιθυμία των ελληνοκυπρίων για ένωση με την Ελλάδα, οδήγησε στην διεξαγωγή δημοψηφίσματος τον Ιανουάριο του 1950, το οποίο διοργανώθηκε από την εκκλησία της Κύπρου. Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, στο οποίο συμμετείχαν κατά κύριο λόγο ελληνοκύπριοι και σε μικρότερο βαθμό ορισμένοι Αρμένιοι και Τουρκοκύπριοι, ήταν συντριπτικό υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα⁵. Οι Βρετανοί αγνόησαν το αποτέλεσμα, ενώ η ελληνική κυβέρνηση αν και έδειξε κάποιο ενδιαφέρον, δεν δεσμεύτηκε για την διεθνοποίηση του ζητήματος, θεωρώντας ότι αποτελούσε εσωτερικό ζήτημα της Βρετανίας. Επιπλέον, το τέλος του εμφυλίου πολέμου δεν άφηνε πολλά περιθώρια στην Ελλάδα να εναντιωθεί στα συμφέροντα της Βρετανίας και των ΗΠΑ στην ανατολική Μεσόγειο⁶.

³ Τμήμα Σύνταξης Pontos News, “Σαν σήμερα, το 1931, κορυφώνονται τα Οκτωβριανά της Κύπρου” <<http://www.pontos-news.gr/article/185609/san-simera-1931-koryfonontai-ta-oktovriana-tis-kyproy>> 27 Απριλίου 2020

⁴ Συρίγος, ό.π. σ.122

⁵ Βαλάντης Αθανασίου, “Το Ενωτικό Δημοψήφισμα”, Academia.edu, σ. 6-8 <https://www.academia.edu/10374263/%CE%A4%CE%BF_%CE%B5%CE%BD%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1> 27 Απριλίου 2020

⁶ Γιάννης Δ. Σακκάς, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός κόσμος 1947-1974*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2012, σ. 114-115

1.2 Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΟΚΑ

Η υποβάθμιση της Βρετανικής κυριαρχίας εξαιτίας της δράσης των κινημάτων κατά της αποικιοκρατίας είχε ως αποτέλεσμα να χάσει τον έλεγχο σημαντικών γεωστρατηγικών σημείων, όπως την Ινδία και στην Ανατολική Μεσόγειο την Παλαιστίνη και την Διώρυγα του Σουέζ. Ο ρόλος της Τουρκίας αναβαθμίστηκε αρκετά έπειτα από την απώλεια αυτών των εδαφών προκειμένου να στηρίξει την μεσανατολική πολιτική της Μεγάλης Βρετανίας. Την 1η Απριλίου 1955 ξεκίνησε η ένοπλη δράση της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών), μίας μυστικής ελληνοκυπριακής οργάνωσης που είχε ως στόχο την απαλλαγή από την Μ. Βρετανία και την ένωση με την Ελλάδα μέσα από την διεξαγωγή ένοπλου αγώνα που είχε ως στόχους να πλήξει αστυνομικά τμήματα, στρατώνες και τον ραδιοφωνικό σταθμό της Κύπρου⁷. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ, του οποίου επικεφαλής ήταν ο κυπριακής καταγωγής απόστρατος του ελληνικού στρατού συνταγματάρχης Γεώργιος Γρίβας, συγκίνησε τους ελληνοκυπρίους, και ειδικότερα της νεολαίας με την διεξαγωγή διαδηλώσεων. Οι Βρετανοί αντιμετώπισαν την ΕΟΚΑ ως μια τρομοκρατική οργάνωση και έλαβαν ιδιαίτερα καταπιεστικά μέτρα καθώς και την ενίσχυση των στρατιωτικών μονάδων καθώς και την συγκρότηση επικουρικών αστυνομικών σωμάτων απαρτιζόμενα εξ ολοκλήρου από Τουρκοκύπριους, δημιουργώντας έτσι διακοινοτικές συγκρούσεις⁸. Παράλληλα, δημιουργήθηκε από Τουρκοκύπριους η αντίστοιχη οργάνωση της ΕΟΚΑ, η Βολκάν που είχε ως στόχο να αποδείξει ότι η συμβίωση μεταξύ των δύο κοινοτήτων δεν ήταν δυνατή. Η Βρετανία, προκειμένου να διασφαλίσει τα κυριαρχικά της δικαιώματα στο νησί, εφάρμοσε την πολιτική του *divide et impera*, δηλαδή του διαίρει και βασίλευε, καλώντας τον Αύγουστο του 1955 στη διάσκεψη του Λονδίνου την Τουρκία έχοντας ως στόχο να μετατρέψει το θέμα σε ελληνοτουρκική διαφορά. Κατά την διάρκεια της διάσκεψης οι τρεις πλευρές εξέφρασαν διαφορετικές απόψεις ως προς την επίλυση του ζητήματος. Η Ελλάδα ζήτησε την αποδοχή της αυτοδιάθεσης της Κύπρου ενώ η Μ. Βρετανία υπογράμμισε την πρόθεσή της να διατηρήσει τα κυριαρχικά της δικαιώματα στο νησί και πρότεινε την παραχώρηση ενός καθεστώτος συνταγματικής αυτοκυβέρνησης. Η Τουρκία υποστήριξε ότι σε περίπτωση απόσυρσης της Βρετανίας από την Κύπρο, το νησί θα έπρεπε να επιστρέψει στον προηγούμενο ιδιοκτήτη, δηλαδή την ίδια⁹.

1.3 ΟΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΖΥΡΙΧΗΣ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Η αποτυχία της Μ. Βρετανίας στην κρίση της διώρυγας του Σουέζ, είχε ως αποτέλεσμα την παραίτηση του Άντονι Ήντεν τον Ιανουάριο του 1957 και την αντικατάστασή του από τον Χάρολντ Μακμίλλαν. Η αλλαγή αυτή επέφερε αλλαγή πολιτικής σε ότι αφορούσε την διαχείριση του Κυπριακού, με την απελευθέρωση του Μακαρίου, την αντικατάσταση του κυβερνήτη της Κύπρου και την αδυναμία διατήρησης της κυριαρχίας τους στο νησί έπειτα από τα γεγονότα του Σουέζ. Πλέον η Μ. Βρετανία επιθυμούσε τη διατήρηση μίας ή δύο στρατιωτικών βάσεων στο νησί, παρουσιάζοντας τον Ιούνιο του 1958 το σχέδιο Μακμίλλαν¹⁰. Παρά το γεγονός ότι η κυβέρνηση Καραμανλή απέρριψε το σχέδιο, η Τουρκία το υιοθέτησε, ενώ ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος αποδέχθηκε ως τελική λύση ένα καθεστώς ανεξαρτησίας

⁷ Συρίγος, ό.π. σ. 126

⁸ Συρίγος, ό.π. σ.127

⁹ Σακκάς, ό.π. σ. 119-120

¹⁰ Συρίγος, ό.π. σ.142-143

εγγυημένης από τον ΟΗΕ¹¹. Η αδυναμία εφαρμογής του Συμφώνου της Βαγδάτης¹², η δημιουργία της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας¹³ και η επιστολή του Καραμανλή προς τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ, στην οποία απειλούσε με αποχώρηση από την συμμαχία εάν εφαρμοζόταν το σχέδιο Μακμίλλαν, είχαν ως αποτέλεσμα την αλλαγή πλεύσης της τουρκικής πολιτικής σε σχέση με το κυπριακό. Η ενδεχόμενη απομόνωση της Τουρκίας από τους δυτικούς συμμάχους της και η γεωγραφική της αποκοπή από το ΝΑΤΟ είχε ως αποτέλεσμα να προτείνει στην ελληνική κυβέρνηση την έναρξη διμερών διαπραγματεύσεων με στόχο την εξεύρεση κοινής λύσης σε ό,τι αφορούσε το Κυπριακό ζήτημα. Η ελληνική πλευρά δέχθηκε την πρόταση και οι διαπραγματεύσεις έλαβαν χώρα από τις 5 έως τις 11 Φεβρουαρίου του 1959 στη Ζυρίχη και από τις 17 έως τις 19 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους στο Λονδίνο. Με τις συνθήκες αυτές αποτράπηκαν τα ενδεχόμενα όσον αφορούσαν την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα ή την διχοτόμησή της με ταυτόχρονη ένωση των τμημάτων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Παράλληλα περιλάμβαναν την βασική διάρθρωση του μελλοντικού συντάγματος, το πρωτόκολλο για την παραμονή δύο κυρίαρχων βρετανικών βάσεων στο έδαφος του νησιού, την συνθήκη εγγυήσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Βρετανία, την Ελλάδα και την Τουρκία, καθώς και την συνθήκη συμμαχίας μεταξύ Κύπρου, Τουρκίας και Ελλάδας. Επιπλέον συστήθηκε μεικτή επιτροπή με την συμμετοχή εκπροσώπων των δύο κοινοτήτων, της Ελλάδας και της Τουρκίας προκειμένου να εκπονήσουν το σχέδιο για το σύνταγμα. Οι εργασίες τους ολοκληρώθηκαν στις 6 Αυγούστου του 1960 και στις 16 Αυγούστου του 1960 ανακηρύχθηκε η ανεξαρτησία και η δημιουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας με πρώτο πρόεδρο τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο και πρώτο αντιπρόεδρο τον Τουρκοκύπριο Φαζίλ Κιουτσούκ¹⁴.

¹¹ Frank Hoffmeister, "Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan And EU Accession", Επιμέλεια Frank Hoffmeister, Koninklijke Brill NV, Leiden 2006, σ. 4.
<https://books.google.gr/books?id=LZXbg3ZwvGoC&pg=PA1&hl=el&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false> 28 Απριλίου 2020

¹² Το Σύμφωνο της Βαγδάτης (CENTO) αποτέλεσε δημιούργημα των ΗΠΑ και είχε ως στόχο τον περιορισμό της Σοβιετικής επιρροής στην Μέση Ανατολή, τον Περσικό Κόλπο και τον Ινδικό Ωκεανό. Δημιουργήθηκε στις 24 Φεβρουαρίου του 1955 και περιλάμβανε την Τουρκία, το Ιράκ, το Ιράν, το Πακιστάν και την Μεγάλη Βρετανία με αποτέλεσμα ο ρόλος της Κύπρου να είναι σημαντικός έχοντας στο έδαφός της τις δύο βρετανικές βάσεις. Ωστόσο, η λειτουργία του Συμφώνου αποδείχθηκε προβληματική από τα πρώτα χρόνια, με την πτώση του Ιρακινού μονάρχη να οδηγεί στην αποχώρηση της χώρας από το Σύμφωνο με αποτέλεσμα την μεταφορά της έδρας του οργανισμού στην Άγκυρα και την μετονομασία του σε CENTO (Οργανισμός του Κεντρικού Συμφώνου). Σταδιακά και με την δημιουργία νέων εντάσεων στην περιοχή όπως τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο και τον πόλεμο μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν την δεκαετία του 1960, την στροφή του Ιράκ προς την Μόσχα και την ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ ΕΣΣΔ και άλλων κρατών της Μέσης Ανατολής (Συρία, Αίγυπτο, Υεμένη, Λιβύη), και την γενικότερη καχυποψία που επικρατούσε σε μεγάλο μέρος των λαών που θεωρούσαν ότι ο οργανισμός αποτελούσε κεκαλυμμένη μορφή του αποικιακού παρελθόντος, ο Οργανισμός άρχισε να χάνει την δυναμική που είχε αποκτήσει αλλά και τον ίδιο σκοπό ύπαρξής του. Η Ιρανική επανάσταση του 1979 σηματοδότησε και το οριστικό τέλος του Οργανισμού

¹³ Η Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία ήταν αποτέλεσμα της ένωσης ανάμεσα στην Νασερική Αίγυπτο και την Μπααθική Συρία το 1958, η οποία διήρκεσε έως το 1961.

¹⁴ Συρίγος, ό. π. σ. 144-145

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

2.1 ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

Το σύνταγμα της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας, που βασίστηκε στις συμφωνίες Λονδίνου Ζυρίχης, ήταν φανερό ότι μετά από ένα χρονικό διάστημα θα έπαυε να είναι λειτουργικό. Προέβλεπε ότι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας θα ήταν Ελληνοκύπριος ενώ ο αντιπρόεδρος θα ήταν Τουρκοκύπριος. Θα εκλέγονταν από τις αντίστοιχες κοινότητες και θα επικουρούνταν από το Υπουργικό Συμβούλιο το οποίο θα απαρτιζόταν από επτά Ελληνοκύπριους και τρεις Τουρκοκύπριους υπουργούς. Τόσο ο πρόεδρος όσο και ο αντιπρόεδρος θα είχαν χωριστά ή από κοινού το δικαίωμα αρνησικυρίας σε θέματα που αφορούσαν την εξωτερική πολιτική, την άμυνα και την ασφάλεια. Η βουλή των αντιπροσώπων θα περιλάμβανε σε αναλογία 70% Ελληνοκύπριους βουλευτές και 30% Τουρκοκύπριους βουλευτές αντίστοιχα και οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν με απλή πλειοψηφία, εκτός από τους νόμους που αφορούσαν δήμους και επιβολή φόρων, για τους οποίους ήταν απαραίτητη η χωριστή πλειοψηφία από τους βουλευτές και των δύο κοινοτήτων. Οι δημόσιες υπηρεσίες θα στελεχώνονταν με την ίδια αναλογία ενώ προβλεπόταν και η σύσταση χωριστών κοινοτικών συνελεύσεων που θα περιλάμβαναν όλα τα εκπαιδευτικά, πολιτιστικά και θρησκευτικά θέματα των δύο κοινοτήτων, καθώς και χωριστούς δήμους στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις. Επιπλέον, με την υπογραφή των συμφωνιών, πέρα από την διαμόρφωση του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, συμφωνήθηκε η μη συμμετοχή του μελλοντικού κράτους σε οποιοδήποτε πολιτική ή οικονομική ένωση με άλλο κράτος ενώ σε περίπτωση που οι όροι της συνθήκης παραβιάζονταν, οι τρεις κυβερνήσεις, της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Μ. Βρετανίας, θα έπρεπε να διαβουλευτούν μεταξύ τους και σε περίπτωση μη εύρεσης κοινής λύσης θα ήταν εφικτό να αναλάβουν όλες από κοινού ή η καθεμία μονομερώς μέτρα προκειμένου να αποκαταστήσουν την κατάσταση που προβλέπονταν από τις Συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου. Τέλος, δεν υπήρχε πρόβλεψη για την δημιουργία τακτικού Κυπριακού στρατού, αλλά το νέο κράτος έπρεπε να εξαρτάται στρατιωτικά από την Ελλάδα με την συμμετοχή 950 στρατιωτών, και 650 από την Τουρκία, σε συνδυασμό με την διατήρηση από την πλευρά της Μ. Βρετανίας δύο στρατιωτικές βάσεις στην Δεκέλεια και στο Ακρωτήρι¹⁵.

Είναι λοιπόν φανερό, ότι πέρα από την έλλειψη κυριαρχίας, το νέο κράτος θα συναντούσε προβλήματα σε όλους τους τομείς. Αρχικά, πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι η Τουρκοκύπριοι, αν και αποτελούσαν το 18% του πληθυσμού της νήσου, είχαν αποκτήσει πολλά προνόμια αφού δεν αντιμετώπιζονταν ως μειονότητα αλλά ως ισότιμη κοινότητα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ήταν διατεθειμένοι να κάνουν ό,τι μπορούν προκειμένου να μην χάσουν τα προνόμια που είχαν αποκτήσει. Αντιθέτως οι Ελληνοκύπριοι, αντιλαμβάνονταν τους Τουρκοκύπριους ως μειονότητα που είχε αποκτήσει σημαντικά πλεονεκτήματα τα οποία δυσχέραιναν σε σημαντικό βαθμό την λειτουργία του κράτους. Ως σημαντικότερο πρόβλημα αποτελούσε το δικαίωμα αρνησικυρίας που είχε τόσο ο Ελληνοκύπριος πρόεδρος όσο και ο

¹⁵ William Halle, *Τουρκική Εξωτερική Πολιτική*, εκδ. Πεδίο, Αθήνα 2016, σ. 175-176

Τουρκοκύπριος αντιπρόεδρος από κοινού είτε χωριστά, αλλά και οι νόμοι που έπρεπε να ψηφιστούν με χωριστή πλειοψηφία ανάμεσα στους βουλευτές των δύο κοινοτήτων. Ήταν προφανές ότι οι Τουρκοκύπριοι ήθελαν να εξασκήσουν τα προνόμια που τους παραχωρούσε τον Σύνταγμα, ακόμη κι αν αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευσή του, ενώ οι Ελληνοκύπριοι δεν ήταν πρόθυμοι να εγκαταλείψουν την ιδέα την ένωσης με τη Ελλάδα¹⁶.

2.2 ΟΙ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

2.2.1 Σχέδιο Ακρίτας

Μεταξύ 1961 και 1962 οργανώθηκε και συστάθηκε από τον Ελληνοκύπριο υπουργό εσωτερικών Πολύκαρπο Γιωρκάτζη η Ε.Ο.Κ (Εθνική Οργάνωση Κύπρου) η οποία ονομαζόταν επίσης ως Οργάνωση Ακρίτας. Στην οργάνωση συμμετείχε και ο υπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Τάσος Παπαδόπουλος, σύμφωνα με τον οποίο ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος αν και αρχικά είχε αρνηθεί την οικονομική και οπλική βοήθεια προς την οργάνωση χαρακτηρίζοντάς την ως παραστρατιωτική, εν τέλει, όταν του έγινε γνωστή η δράση των Τουρκοκυπρίων δεσμεύτηκε να παραχωρήσει βοήθεια. Επιπλέον, στελεχώθηκε από πρώην μέλη της Ε.Ο.Κ.Α τα οποία στάλθηκαν στην Αθήνα για δύο μήνες και εκπαιδεύτηκαν από την Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών Ελλάδας, ενώ από κοινού με τα υπόλοιπα μέλη της οργάνωσης εκπαιδεύτηκαν από την ΕΛΔΥΚ. Από την οργάνωση είχαν αποκλειστεί όσοι ήταν μέλη του Α.Κ.Ε.Λ, θεωρώντας ότι το κομμουνιστικό κόμμα δεν ήθελε την ένωση με την Ελλάδα, που ήταν ο τελικός στόχος της οργάνωσης, αλλά και όσοι ήταν αντίθετοι ως προς την πολιτική του Αρχιεπίσκοπου Μακαρίου¹⁷. Το σχέδιο της Οργάνωσης Ακρίτας προέβλεπε πως για να πραγματοποιηθεί η ένωση με την Ελλάδα, θα έπρεπε να υπάρξουν πρώτα τέσσερα στάδια. Αρχικά, θα έπρεπε να γίνει αναθεώρηση του Συντάγματος το οποίο ήταν άδικο για την ελληνοκυπριακή κοινότητα αφού εξίσωνε τους Τουρκοκύπριους από μειονότητα σε κοινότητα με αυξημένα δικαιώματα. Έπειτα, ως δεύτερο βήμα, θα έπρεπε να καταγγελθούν οι συνθήκες Εγγύησης και Συμμαχίας, και ως τρίτο βήμα η δημιουργία των συνθηκών που θα επέτρεπαν την ελεύθερη άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης Τέλος, το τέταρτο στάδιο προέβλεπε την υποβολή αίτησης για ένωση προς την Ελληνική κυβέρνηση¹⁸.

2.2.2 Τα 13 Σημεία του Μακαρίου

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, γνωρίζοντας ότι τα προβλήματα που είχαν προκύψει από την εφαρμογή του Συντάγματος απέτρεπαν την έρρυθμη λειτουργία του κράτους, εισηγήθηκε με επιστολή του προς τον αντιπρόεδρο της Δημοκρατίας, Φαζίλ Κιουτσούκ, αλλά και στις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις, υπόμνημα στο οποίο παρουσίαζε τα 13 σημεία του Συντάγματος τα οποία

¹⁶ Συρίγος, ό. π. σ. 150

¹⁷ Άγγελος Μ. Χρυσοστόμου, "Από τον Κυπριακό Στρατό μέχρι και τη δημιουργία της Εθνικής Φρουράς (1959-1964) : η διοικητική δομή, στελέχωση, συγκρότηση και οργάνωση του Κυπριακού Στρατού και η δημιουργία ένοπλων ομάδων-οργανώσεων στις δύο κοινότητες", Διπλωματική Διατριβή, Λευκωσία 2013, σ. 240-265. <<https://gnosis.library.ucy.ac.cy/handle/7/39339>> 29 Απριλίου 2020

¹⁸ Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας, "THE "AKRITAS PLAN" AND THE "IKONES" DISCLOSURES OF 1980" <<http://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa>> 29 Απριλίου 2020

θα έπρεπε να αναθεωρηθούν. Στόχος του ήταν να περιορίσει τα σημαντικά προνόμια που είχαν δοθεί στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα, δημιουργώντας κατ' αυτόν το τρόπο τις κατάλληλες συνθήκες που θα περιόριζαν το πρόβλημα της κρατικής παράλυσης. Το υπόμνημα κατατέθηκε στις 30 Νοεμβρίου του 1963¹⁹ και περιελάμβανε τις ακόλουθες προτάσεις²⁰:

1. Απάλειψη δικαιώματος αρνησικυρίας του Ελληνοκύπριου Προέδρου και του Τουρκοκυπρίου Αντιπροέδρου.
2. Αναπλήρωση του Προέδρου από τον Αντιπρόεδρο σε περίπτωση προσωρινής απουσίας ή αδυναμίας του να ασκήσει τα καθήκοντά του.
3. Εκλογή του Ελληνοκύπριου Προέδρου και του Τουρκοκύπριου Αντιπροέδρου από το σύνολο των μελών της βουλής και όχι μόνο από τους ομοεθνείς βουλευτές τους.
4. Αναπλήρωση του προέδρου της Βουλής από τον Αντιπρόεδρο της Βουλής σε περίπτωση προσωρινής απουσίας ή αδυναμίας του να ασκήσει τα καθήκοντά του.
5. Κατάργηση των όρων του συντάγματος που προέβλεπαν ξεχωριστές πλειοψηφίες στη βουλή για την ψήφιση ορισμένων νόμων.
6. Ενοποίηση των δημοτικών συμβουλίων στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις της Κύπρου, όπου προβλέπονταν με το Σύνταγμα του 1960 χωριστοί ελληνοκυπριακοί και τουρκοκυπριακοί δήμοι.
7. Ενοποίηση της ασκήσεως της δικαιοσύνης και κατάργηση του συστήματος που υποχρέωνε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους να δικάζονται αποκλειστικώς σε δικαστές της δικής τους κοινότητας.
8. Κατάργηση του διαχωρισμού των σωμάτων ασφαλείας σε αστυνομία και χωροφυλακή.
9. Καθορισμός με νόμο της αριθμητικής δύναμης του στρατού και της αστυνομίας.
10. Τροποποίηση της αναλογίας συμμετοχής Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στις δημόσιες υπηρεσίες και στα σώματα ασφαλείας με βάση τον πραγματικό αριθμό του πληθυσμού τους.
11. Περιορισμός των μελών της επιτροπής Δημόσιας Υπηρεσίας από 10 σε 5.
12. Λήψη όλων των αποφάσεων της Επιτροπής Δημόσιας Υγείας με απλή πλειοψηφία.
13. Κατάργηση της ελληνικής κοινοτικής συνελεύσεως.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, προχώρησε σε αυτή την κίνηση έπειτα από την παρότρυνση του ύπατου αρμοστή, σερ Άρθουρ Κλαρκ, θεωρώντας πως η υποστήριξη που θα του παρείχε η Μ. Βρετανία, θα δρούσε ως ανασταλτικός παράγοντας στο ενδεχόμενο μίας τουρκικής επέμβασης. Επιπλέον, και οι ΗΠΑ θα έκαναν ό,τι ήταν δυνατό ώστε να αποτρέψουν από την μία οποιαδήποτε ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας, και από την άλλη την πιθανή εμπλοκή της Σοβιετικής Ένωσης σε μία υπόθεση που διαδραματιζόταν ανάμεσα σε δύο συμμαχικά μέλη του ΝΑΤΟ στην Ανατολική Μεσόγειο. Κάποιες προτάσεις, όπως για παράδειγμα η πρώτη, ενδυνάμωναν την θέση των Τουρκοκυπρίων, ,επτά όμως από αυτές αποτελούσαν θεμελιώδεις προτάσεις του Συντάγματος με αποτέλεσμα η αναθεώρησή τους να απαγορεύεται σύμφωνα με αυτό²¹.

¹⁹ Άγγελος Χρυσοστόμου, " Τα «13 σημεία» του Μακαρίου", Επιμέλεια Άγγελος Χρυσοστόμου, Η Καθημερινή, Αθήνα 2016 < <https://www.kathimerini.gr/859860/article/epikairothta/kosmos/ta-13-shmeia-toy-makarioy>> 29 Απριλίου 2020

²⁰ Συρίγος, ό. π. σ. 152

²¹ Άγγελος Χρυσοστόμου, " Τα «13 σημεία» του Μακαρίου", Επιμέλεια Άγγελος Χρυσοστόμου, Η Καθημερινή, Αθήνα 2016

2.2.3 Τα Ματωμένα Χριστούγεννα

Η Αγκυρα αντέδρασε άμεσα, για την ακρίβεια πριν να υπάρξει αντίδραση από την Τουρκοκυπριακή πλευρά, στη πρόταση του Μακάριου χαρακτηρίζοντάς απαράδεκτη ενώ το κλίμα άρχισε να φορτίζεται²². Στις 3 Δεκεμβρίου σημειώθηκε έκρηξη στη Λευκωσία ενώ οι δύο κοινότητες ξεκίνησαν να προετοιμάζονται για ένοπλη σύγκρουση. Απόδειξη της τεταμένης κατάστασης που υπήρχε, ήταν η ενημέρωση του υπουργείου εσωτερικών για επικείμενη διανομή 300 αυτόματων όπλων σε Τουρκοκύπριους που ζούσαν στην επαρχία, καθώς και η εντολή του Τούρκου διοικητή της τουρκοκυπριακής παραστρατιωτικής οργάνωσης ΤΜΤ τα τουρκοκυπριακά οχήματα να μην δέχονται την υπαγωγή τους σε έλεγχο. Στις 21 Δεκεμβρίου η κατάσταση κλιμακώθηκε όταν Τουρκοκύπριοι αρνήθηκαν να ελεγχθούν από την αστυνομία, με αποτέλεσμα να υπάρξει συμπλοκή κατά την οποία σκοτώθηκαν δύο Τουρκοκύπριοι²³. Τις επόμενες μέρες ξεκίνησαν συγκρούσεις ανάμεσα στις δύο κοινότητες, οι οποίες κορυφώθηκαν την ημέρα των Χριστουγέννων με την συμμετοχή της ΤΟΥΡΔΥΚ και της ΕΛΔΥΚ. Η τουρκική κυβέρνηση απείλησε ότι θα έκανε χρήση του δικαιώματός της με στρατιωτική επέμβαση στο νησί προκειμένου να επαναφέρει την κατάσταση στο νησί στα δεδομένα πριν την κρίση κάτι που θα είχε ως πιθανό αποτέλεσμα την σύγκρουσή της με την Ελλάδα. Η Μ. Βρετανία αποτέλεσε το ρόλο του διαμεσολαβητή προκειμένου να εξομαλυνθεί η κατάσταση και ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος δέχθηκε την παρέμβαση των εγγυητήριων δυνάμεων στις 26 Δεκεμβρίου. Στις 30 Δεκεμβρίου χαράχθηκε στο κέντρο της Λευκωσίας η “πράσινη ζώνη” δηλαδή μία ουδέτερη ζώνη που είχε ως σκοπό να χωρίσει της ελληνοκυπριακές συνοικίες που βρίσκονταν στο νότιο τμήμα της πόλης, με αυτές των Τουρκοκυπρίων στην βόρεια πλευρά²⁴. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό το γεγονός αποτέλεσε τη πρώτη μορφή διχοτόμησης στο νησί, προάγγελος της καταστροφής που θα γινόταν 11 χρόνια αργότερα στην τουρκική εισβολή του 1974.

2.2.4 Τα αποτελέσματα των διακοινοτικών συγκρούσεων

Μετά τα γεγονότα των διακοινοτικών συγκρούσεων, το ¼ του Τουρκοκυπριακού πληθυσμού μετακινήθηκε από τα κυρίως μεικτά χωριά όπου κατοικούσαν, σε εδαφικούς θύλακες οι οποίοι κατά την πλειοψηφία βρίσκονταν στο βόρειο τμήμα του νησιού. Οι λόγοι της μετακίνησης τους αφορούσαν κυρίως την ασφάλειά τους, καθώς πίστευαν ότι το ενδεχόμενο ένοπλης επέμβασης της Τουρκίας ήταν μεγάλο και πιθανώς θα υπήρχαν αεροπορικές επιδρομές σε χωριά των οποίων οι πληθυσμοί ήταν μικτοί. Οι θύλακες που δημιουργήθηκαν αποτέλεσαν το πρώτο στάδιο εδαφικού διαχωρισμού των πληθυσμών και της σημαντικής πλέον συγκέντρωσης του τουρκοκυπριακού πληθυσμού στο βόρειο τμήμα του νησιού. Παράλληλα με την μετακίνηση των Τουρκοκυπρίων πολιτών, ο Αντιπρόεδρος Φαζίλ Κιουτσούκ και οι τρεις Τουρκοκύπριοι υπουργοί αποχώρησαν από την κυβέρνηση, συγκροτώντας μία γενική

<<https://www.kathimerini.gr/859860/article/epikairothta/kosmos/ta-13-shmeia-toy-makarioy> 29 Απριλίου 2030>

²² Συρίγος, ό. π. σ. 153

²³ Τμήμα σύνταξης Πρώτου Θέματος, «Δεν ξεχνώ»: 50 χρόνια από τα αιματηρά γεγονότα του 1963 στην Κύπρο, Πρώτο Θέμα, Αθήνα 2013 <<https://www.protothema.gr/stories/article/338973/den-xehno-50-hronia-apo-ta-aimatira-gegonota-tou-1963-stin-kupro/>> 30 Απριλίου 2020

²⁴ Συρίγος, ό. π. σ. 154

επιτροπή. Επιπλέον, από την Κυπριακή Βουλή των Αντιπροσώπων αποχώρησαν και οι Τουρκοκύπριοι βουλευτές οι οποίοι με τη σειρά τους δημιούργησαν ένα νέο τουρκοκυπριακό νομοθετικό σώμα το οποίο λειτουργούσε παράλληλα με την τουρκική κοινοτική συνέλευση που προβλεπόταν στο σύνταγμα του 1960. Οι Τουρκοκύπριοι δημόσιοι υπάλληλοι εγκατέλειψαν τις θέσεις τους, ενώ τα όργανα του κράτους που λειτουργούσαν στα πλαίσια της αναλογικότητας σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1960 έπαψαν να υφίστανται. Ήταν λοιπόν φανερό, ότι παρά το γεγονός ότι η τουρκοκυπριακή ηγεσία κατήγγειλε την πρόταση του Αρχιεπίσκοπου Μακάριου χαρακτηρίζοντας το Σύνταγμα ως λειτουργικό, έδρασαν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να καταστεί η εφαρμογή του αδύνατη, να καταδείξουν την ανικανότητα της ειρηνικής συμβίωσης και να διαχωρίσουν τις κοινότητες έχοντας ως απώτερο σκοπό την δημιουργία ομοσπονδιακού συστήματος διακυβέρνησης ή και την οριστική απόσχιση με την βοήθεια της Τουρκίας²⁵.

Η κυπριακή κυβέρνηση χαρακτήρισε τις ενέργειες της τουρκοκυπριακής πλευράς ως ανταρσία, και προκειμένου να αποτρέψει την κατάρρευση της κρατικής λειτουργίας προχώρησε στην λήψη ορισμένων μέτρων, τα οποία ήταν²⁶:

1. Ενοποιήθηκαν η αστυνομία και η χωροφυλακή, μέτρο που αποτελούσε πρόταση των 13 σημείων.
2. Κατέστη υποχρεωτική η στρατολογία στην Εθνική Φρουρά.
3. Καταργήθηκε το Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο, και οι αρμοδιότητές του, μαζί με τις αρμοδιότητες του Ανώτατου Δικαστηρίου της Κύπρου (που ήταν το ανώτατο δευτεροβάθμιο δικαστήριο του κράτους), μεταβιβάστηκαν από κοινού σε ένα νέο Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου.
4. Αντικαταστάθηκαν οι τρεις Τουρκοκύπριοι υπουργοί που είχαν αποχωρήσει, από τρεις ελληνοκύπριους.
5. Καταργήθηκε η ελληνική κοινοτική συνέλευση. Οι εκπαιδευτικές αρμοδιότητές της πέρασαν στο νέο Υπουργείο Παιδείας και οι δικαστές στα τακτικά δικαστήρια.
6. Παρατάθηκε μόνο η θητεία του Μακαρίου ως προέδρου, ενώ λόγω της μακροχρόνιας απουσίας του ο Κιουτσούκ έπαψε να αναγνωρίζεται πλέον ως εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Επιπλέον, οι θέσεις του Τουρκοκύπριου Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας, του Τουρκοκύπριου Αντιπροέδρου της Βουλής καθώς και των δεκαπέντε Τουρκοκύπριων βουλευτών, παραμένουν κενές²⁷. Λόγω της επικρατούσας κατάστασης οι βουλευτικές εκλογές αντί να πραγματοποιηθούν τον Ιούλιο του 1965 πραγματοποιήθηκαν στις 5 Ιουλίου του 1970, ενώ ο Μακάριος προσπάθησε ανεπιτυχώς να καταγγείλει τις συνθήκες περί εγγυήσεως αντιμετωπίζοντας την έντονη αντίδραση της Μ. Βρετανίας και της Τουρκίας καθώς και την αντίθεση της ελληνικής κυβέρνησης. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Άγγελο Μ. Συρίγγο, τον Μάρτιο του 1964 ο Μακάριος κατήγγειλε την συνθήκη συμμαχίας αφού η Τουρκία είχε επιτρέψει στην ΤΟΥΡΔΥΚ να αναπτυχθεί εκτός στρατοπέδου, με την Τουρκία και την Μ. Βρετανία να θεωρούν την καταγγελία ως άκυρη²⁸.

²⁵ Συρίγος, ό. π. σ. 155-157

²⁶ Συρίγος, ό. π. σ.157

²⁷ Βουλή των Αντιπροσώπων < <http://www.parliament.cy/el/general-information/historical-review> > 30 Απριλίου 2020

²⁸ Συρίγος, ό. π. σ. 158

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Η ΕΚΤΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

3.1 ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΛΟΝΔΙΝΟΥ 1964

Στις 15 Ιανουαρίου του 1964, η Μ. Βρετανία πήρε την πρωτοβουλία και διοργάνωσε μία πενταμελή διάσκεψη στο Λονδίνο με την συμμετοχή της ίδιας, της Ελλάδας, της Τουρκίας και δύο εκπροσώπους, έναν της ελληνοκυπριακής και έναν της Τουρκοκυπριακής κοινότητας. Στόχος της διάσκεψης ήταν η αποκατάσταση της ειρήνης στο νησί έπειτα από τα γεγονότα του 1963 καθώς και εύρεση λύσης στα ζητήματα της λειτουργίας του καθεστώτος που είχαν προκύψει²⁹. Στην συγκεκριμένη συνάντηση, στόχος της Ελληνοκυπριακής πλευράς ήταν η κατάργηση των συμφωνιών Ζυρίχης- Λονδίνου ενώ της Τουρκοκυπριακής πλευράς ο γεωγραφικός διαχωρισμός με μετακίνηση των πολιτών των δύο κοινοτήτων και η δημιουργία ενός ομόσπονδου κράτους³⁰. Από την πλευρά τους, η Βρετανία και οι ΗΠΑ ήθελαν να βρεθεί μία λύση η οποία θα διασφάλιζε τα συμφέροντα τους στο νησί, δηλαδή την απρόσκοπτη χρήση των δύο βρετανικών βάσεων στο νησί, καθώς και την ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ. Η αποστολή 10 χιλιάδων ανδρών του ΝΑΤΟ στο νησί, θα διασφάλιζε την θέση της Κύπρου εν μέσω του Ψυχρού Πολέμου στο Δυτικό στρατόπεδο. Ωστόσο, ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο οποίος αποτελούσε σημαντικό πρόσωπο του κινήματος των αδεσμεύτων, ήταν αντίθετος ως προς την λεγόμενη νατοϊκή λύση. Αρχικά δεν ήταν σίγουρος για τον τρόπο με τον οποίο θα αντιδρούσε η συμμαχία σε περίπτωση μιας τουρκικής επίθεσης από την στιγμή που η Τουρκία αποτελούσε μέλος του με μεγαλύτερη επιρροή από την Ελλάδα. Επιπλέον, θα έχανε την υποστήριξη των κρατών που ήταν μέλη του κινήματος των αδεσμεύτων αλλά και της Σοβιετικής Ένωσης και των δορυφόρων της³¹. Εκτός από την αντίδραση του Μακαρίου, θα πρέπει να αναφερθούμε και στις δηλώσεις του Τουρκοκύπριου αντιπροέδρου, ήδη από τα τέλη του 1963, ο οποίος θεωρούσε πως ήταν πλέον αδύνατη η ειρηνική συνύπαρξη των δύο κοινοτήτων. Σύμφωνα με τον Άγγελο Μ. Συρίγο, η διάσκεψη απέτυχε ως προς τον σκοπό της, αλλά βοήθησε στην εκτόνωση της έντασης, ενώ η Βρετανία έθεσε το ζήτημα στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

3.2 ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Καθώς η διάσκεψη του Λονδίνου απέτυχε να βρει κοινό τόπο ως προς την επίλυση της κρίσης του 1963, η Μ. Βρετανία αποφάσισε να θέσει το ζήτημα στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Ο σκοπός ήταν να προλάβει μία ενδεχόμενη προσφυγή της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στην οποία θα μπορούσε να βρει υποστήριξη από τα κράτη που συμμετείχαν στο κίνημα των αδεσμεύτων αλλά και από τα κράτη που βρίσκονταν υπό την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Επιπλέον, η κίνηση αυτή αποσκοπούσε να δείξει ότι ως

²⁹ Συρίγος, ό. π. σ. 159

³⁰ Σακκάς, ό. π. σ. 148

³¹ Συρίγος, ό. π. σ. 161-162

εγγυήτρια δύναμη συμμετείχε σε ενέργειες που θα αποκλιμάκωναν την ένταση ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Στις 4 Μαρτίου του 1964 υιοθετήθηκε από το Σ.Α. το Ψήφισμα 186/1964 το οποίο αποτελούνταν από 8 άρθρα. Το πρώτο άρθρο καλούσε όλα τα μέλη να «απέχουν από οποιαδήποτε απειλή ή χρήση βίας ενάντια στην εδαφική ακεραιότητα και πολιτική ανεξαρτησία της κυρίαρχης Κυπριακής Δημοκρατίας» ενώ το δεύτερο καλούσε την Κυπριακή Δημοκρατία να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να σταματήσουν οι διακοινοτικές συγκρούσεις στο νησί, τονίζοντας μάλιστα πως έχει την ευθύνη για τη διατήρηση και αποκατάσταση του νόμου και της τάξης. Το σημαντικότερο από τα 8 άρθρα ήταν το τέταρτο, στο οποίο προβλεπόταν η συγκρότηση, με την συναίνεση της Κυπριακής Δημοκρατίας, μιας ειρηνευτικής δύναμης της οποίας το μέγεθος και η σύνθεση θα καθοριζόταν από τον Γενικό Γραμματέα σε διαβούλευση με τις εγγυήτριες δυνάμεις και την Κυπριακή κυβέρνηση. Η UNFICYP, όπως ονομάστηκε η ειρηνευτική δύναμη, θα είχε έναν διοικητή ορισμένο από τον Γενικό Γραμματέα ο οποίος θα ενημερώνει τις κυβερνήσεις που συνεισφέρουν στην ειρηνευτική δύναμη αλλά και το Σ.Α. των Ηνωμένων Εθνών. Στόχος της Δύναμης θα ήταν η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και η αποτροπή της επανάληψης των συγκρούσεων, ενώ τα έξοδα θα καλύπτονταν έπειτα από συμφωνία των κυβερνήσεων που συμμετείχαν στην ειρηνευτική δύναμη. Επιπλέον, το άρθρο 7 ανέφερε τον διορισμό ενός μεσολαβητή από τον Γενικό Γραμματέα σε συνεργασία με τις εγγυήτριες δυνάμεις και τις δύο κοινότητες, με σκοπό την προώθηση μιας ειρηνικής επίλυσης και μιας συμφωνημένης διευθέτησης του προβλήματος στο νησί. Η αμοιβή και τα έξοδά του θα καλύπτονταν από κονδύλια του Ο.Η.Ε, σύμφωνα με το όγδοο και τελευταίο άρθρο του Ψηφίσματος³². Με το συγκεκριμένο ψήφισμα, ο ΟΗΕ αναγνώρισε της κυπριακή κυβέρνηση ως την μόνη νόμιμη πολιτική εξουσία στην Κύπρο, καθώς επίσης και την νομική συνέχεια της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η νέα κατάσταση που δημιούργησε το Ψήφισμα, δυσαρέστησε την Τουρκία, η οποία μέχρι σήμερα είναι αντίθετη προς αυτό, αφού νομιμοποιεί την κυπριακή κυβέρνηση³³.

3.3 Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

Την άνοιξη του 1964 η κυβέρνηση του Γεώργιου Παπανδρέου στην Ελλάδα, αποφάσισε να στείλει στη Κύπρο ελληνική στρατιωτική δύναμη, την Μεραρχία, της οποίας η μεταφορά ξεκίνησε στις 7 Μαΐου 1964 και ολοκληρώθηκε στις 20 Οκτωβρίου 1964, αριθμώντας περίπου 8.500 Έλληνες στρατιώτες. Σκοπός της μεραρχίας ήταν η προστασία του νησιού από μία τουρκική εισβολή. Σύμφωνα με τον πρώην πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Γλαύκο Κληρίδη, η μεταφορά της μεραρχίας έγινε εν γνώση των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας καθώς θα ήταν αδύνατη η μεταφορά και εγκατάσταση τόσο μεγάλου αριθμού Ελλήνων στρατιωτών χωρίς να μείνει απαρατήρητη από τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ ή από του Βρετανούς³⁴.

³² Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Ψήφισμα 186/1964

[https://www.pio.gov.cy/%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-186-\(1964\).html](https://www.pio.gov.cy/%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-186-(1964).html) > 1 Μαΐου 2020

³³ Άγγελος Μ. Συρίγος, "Το Κυπριακό στο Συμβούλιο Ασφαλείας", Η Καθημερινή, Αθήνα 2016

<https://www.kathimerini.gr/866956/article/epikairothta/kosmos/to-kypriako-sto-symvovlio-asfaleias> > 1 Μαΐου 2020

³⁴ Άγγελος Μ. Συρίγος, "Η ελληνική μεραρχία στη Κύπρο (1964-1968) και ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων" στον τόμο: Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα από το 1945 έως το 1974: Αναζητώντας Θέση στον Κόσμο, Πατάκης, Λευκωσία 2013, σ. 2-5

<https://www.academia.edu/9785904/> %CE%97 %CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE %CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AF%CE%B1 %CF

Ο λόγος για τον οποίο δεν αντέδρασε καμία από τις δύο δυνάμεις είχε σχέση με την στάση που είχε κρατήσει ο Μακάριος κατά την διάρκεια της διάσκεψης του Λονδίνου, λίγους μήνες νωρίτερα, κατά την οποία αρνήθηκε την αποστολή νατοϊκών δυνάμεων στο νησί διεθνοποιώντας παράλληλα το ζήτημα στον ΟΗΕ, δίνοντας κατ' αυτό το τρόπο την ευκαιρία στην Σοβιετική Ένωση να αναμειχθεί σε ζήτημα που αφορούσε δύο συμμάχους της στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε συνδυασμό, πρώτον, με την αναζήτηση βοήθειας του Μακαρίου στις 29 Ιανουαρίου του 1964 προς την Σοβιετική Ένωση για να αποτραπεί μία ενδεχόμενη τουρκική εισβολή και, δεύτερον, η σημαντική επιρροή που ασκούσε το κομμουνιστικό κόμμα της Κύπρου ΑΚΕΛ, έδινε την εντύπωση στους δυτικούς ότι η Κύπρος θα μπορούσε να περάσει στη σοβιετική σφαίρα επιρροής και ότι η Κύπρος θα μετατρέποταν σε Κούβα της Μεσογείου, σε μια περίοδο που θεωρείται ως αποκορύφωμα του Ψυχρού Πολέμου. Για τους παραπάνω λόγους η Ελληνική Μεραρχία φαίνεται ότι εξυπηρετούσε την πολιτική των ΗΠΑ, η οποία την θεωρούσε ως νατοϊκό στρατό κι όχι ελληνικό επιτυγχάνοντας έτσι την νατοϊκή λύση που είχαν προτείνει στον Μακάριο στις αρχές του 1964, αφού έτσι θα μπορούσαν να ελέγχουν τον Μακάριο και θα απέτρεπαν το ενδεχόμενο μίας τουρκικής εισβολής και κατ' επέκταση μίας ελληνοτουρκικής σύρραξης³⁵.

3.4 Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΖΟΝΣΟΝ

Η σημαντική διπλωματική νίκη του Μακαρίου όσον αφορά το Ψήφισμα 186/1964, είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργήσει αναβρασμό στην Τουρκική κυβέρνηση. Κατά τις πρώτες μέρες του Ιουνίου του ίδιου έτους, ο τουρκικός στρατός πίεζε τον πρωθυπουργό Ισμέτ Ινονού να εγκρίνει το σχέδιο για εισβολή στο νησί προκειμένου να βρεθεί μία λύση που θα ήταν υπέρ της Τουρκίας. Παρά τους ενδοιασμούς του πρωθυπουργού, οι οποίοι αφορούσαν κυρίως την ετοιμότητα του τουρκικού στρατού και τις διεθνείς αντιδράσεις που θα προκαλούσε μία τέτοια επέμβαση³⁶, στις 2 Ιουνίου 1964³⁷ συγκάλωσε το τουρκικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας στο οποίο αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί η εισβολή στις 5 Ιουνίου. Ο πρόεδρος Τζόνσον των ΗΠΑ, έχοντας πληροφορηθεί την παρουσία τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων σε απόσταση 120 μιλίων από τις κυπριακές ακτές, απέστειλε επιστολή προς τον πρωθυπουργό Ινονού προκειμένου να αποτρέψει την πραγματοποίησή της. Στην επιστολή, ο πρόεδρος Τζόνσον αναφέρθηκε αρχικά στο γεγονός ότι η επέμβαση σχεδιαζόταν χωρίς να ενημερωθεί η αμερικανική κυβέρνηση, σε αντίθεση με αυτό που είχε συμφωνηθεί ανάμεσα στις δύο πλευρές. Δεύτερον, ανέφερε ότι μία τέτοια κίνηση θα ήταν αντίθετη προς τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, καθώς δεν θα είχε συζητηθεί αρχικά μεταξύ των εγγυητήριων δυνάμεων. Τρίτον, ενημέρωσε τον Τούρκο πρωθυπουργό πως δεν ήταν σίγουρος κατά πόσο οι σύμμαχοι της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ θα ήταν σε θέση να υποστηρίξουν την Τουρκία σε περίπτωση όπου η Σοβιετική Ένωση θα αντιδρούσε στην κυπριακή εισβολή με τα ακόλουθα λόγια: *"Ελπίζω ότι θα καταλάβετε πως οι σύμμαχοί σας στο ΝΑΤΟ δεν είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν αν*

[%83%CF%84%CE%B7%CE%BD %CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF 1964-68 %CE%BA%CE%B1%CE%B9 %CE%BF %CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82 %CF%84%CF%89%CE%BD %CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD %CE%B4%CF%85%CE%BD%CE%AC%CE%BC%CE%B5%CF%89%CE%BD > 2 Μαΐου 2020](#)

³⁵ Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 163

³⁶ Αντώνης Κλάνης, "Η επιστολή Τζόνσον προς Ινονού", Η Καθημερινή, Αθήνα 2016

<https://www.kathimerini.gr/868689/article/epikairothta/kosmos/h-epistolh-tzonson-pros-inonoy> > 2 Μαΐου 2020

³⁷ William Halle, *ό. π. σ.* 189

*έχουν την υποχρέωση να προστατεύσουν την Τουρκία από την Σοβιετική Ένωση, αν η Τουρκία κάνει ένα βήμα το οποίο θα καταλήξει στη σοβιετική παρέμβαση, χωρίς την πλήρη ομόφωνη γνώμη και κατανόηση των συμμάχων-χωρών του ΝΑΤΟ*³⁸. Έπειτα, υπενθύμιζε την παρουσία των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ στο νησί ενώ του διαμήνυσε πως δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τα αμερικανικά όπλα που είχε στην κατοχή του ο τουρκικός στρατός χωρίς την σύμφωνη γνώμη των ΗΠΑ, την οποία στην προκειμένη περίπτωση δεν είχε. Τέλος, του ανέφερε το ενδεχόμενο σφαγής μεγάλου αριθμού Τουρκοκυπρίων ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής³⁹.

Η επιστολή του Τζόνσον, είχε ως αποτέλεσμα να ακυρωθεί η επικείμενη τουρκική εισβολή στη Κύπρο. Για τις ΗΠΑ, ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα είχε καταστρεπτικές επιπτώσεις για την πολιτική τους στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αρχικά, δύο μέλη του ΝΑΤΟ θα βρίσκονταν σε πολεμική αντιπαράθεση με ό,τι συνεπάγεται για το γόητρο του οργανισμού αλλά και των ΗΠΑ, ενώ έπειτα θα δινόταν η ευκαιρία στην Σοβιετική Ένωση να αναμειχθεί σε υποθέσεις που αφορούσαν τη Δύση. Για την Τουρκία η επιστολή αποτέλεσε ένα σοκ το οποίο επηρέασε τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις. Η Τουρκική κοινή γνώμη θεώρησε ότι οι ΗΠΑ με την στάση που τήρησαν έδειξαν εύνοια προς την Ελλάδα. Τα αντιαμερικανικά αισθήματα αυξήθηκαν, ενώ η Τουρκία επαναπροσδιόρισε την εξωτερική της πολιτική αφού διαπίστωσε πως έπρεπε να αποκτήσει την αυτονομία της από τις ΗΠΑ σε ό,τι αφορούσε την εξωτερική της πολιτική⁴⁰. Με αυτό το σκεπτικό, επέλεξε να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις της με την Σοβιετική Ένωση, αλλά και με τις υπόλοιπες μουσουλμανικές χώρες οι οποίες ψήφιζαν υπέρ της Ελλάδας στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.

3.5 Η ΕΚΘΕΣΗ ΓΚΑΛΟ ΠΛΑΖΑ

Σύμφωνα με το Ψήφισμα 186/1964 του ΣΑ και το 7ο άρθρο του, κρίθηκε αναγκαίο να διοριστεί διαμεσολαβητής του ΟΗΕ για το Κυπριακό ζήτημα. Πρώτος διαμεσολαβητής ορίστηκε ο Φινλανδικής καταγωγής Σακάρι Τουομιόγα, ο οποίος όμως απεβίωσε στις 9 Σεπτεμβρίου του 1964. Δεύτερος διαμεσολαβητής ορίστηκε ο Γκάλο Πλάζα με καταγωγή από τον Ισημερινό, ο οποίος τον Μάρτιο του 1965 κατέθεσε την έκθεσή του στα Ηνωμένα Έθνη⁴¹. Στην συγκεκριμένη έκθεση παρουσίασε τις απόψεις των δύο κοινοτήτων και την θέση των εγγυητριών δυνάμεων στο ζήτημα καθώς και την δική του πρόταση επίλυσης του ζητήματος. Οι θέσεις της ελληνοκυπριακής κοινότητας βασίζονταν στην παραδοχή της ανικανότητας του Συντάγματος να εγγυηθεί την ειρηνική συνύπαρξη των δύο κοινοτήτων αφού δεν προήλθε από τις ανάγκες του κυπριακού λαού αλλά τους επιβλήθηκε από ξένες δυνάμεις με τις Συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου. Το σημαντικότερο ελάττωμα του ήταν ο πολιτικός και κοινοτικός διαχωρισμός καθώς και η αδυναμία αλλαγής των βασικών άρθρων του. Για την καλύτερη λειτουργία του Συντάγματος υποστήριζαν την δημιουργία νέου Συντάγματος το οποίο θα

³⁸ Ντίνος Ηλιάδης, "50 Ιστορικές στιγμές που σημάδεψαν την Κύπρο (1821-2004)", Κάκτος, Αθήνα 2011 <<file:///C:/Users/user/Desktop/%CF%80%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE/50stigmes.pdf>> 2 Μαΐου 2020

³⁹ Αντώνης Κλάψης, "Η επιστολή Τζόνσον προς Ινονού", Η Καθημερινή, Αθήνα 2016

⁴⁰ CIA Library, TURKISH REACTION TO PRESIDENT JOHNSON'S LETTER TO PRIME MINISTER INONU <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000615268.pdf> 2 Μαΐου 2020

⁴¹ Συρίγος, ό. π. σ. 183

βασιζόταν στην ανεξάρτητη, ενιαία, ανυπόστατη εθνική κυριαρχία και στην οποία οι πολίτες θα έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν σύμφωνα με την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών. Η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα θα έπρεπε να αποφασιστεί από τον Κυπριακό λαό στο σύνολό του έπειτα από την διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Στο πεδίο των διακοινοτικών συνομιλιών, η ελληνοκυπριακή πλευρά θεωρούσε ως μόνη λύση τις συνομιλίες ανάμεσα στις δύο κοινότητες, εφόσον αποτελούσε ενδοκοινοτικό ζήτημα, με έμφαση στα ανθρώπινα και μειονοτικά δικαιώματα τα οποία θα προστάτευαν όλους τους πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από την άλλη πλευρά, οι τουρκοκυπριακή κοινότητα θεωρούσε ως ρεαλιστική λύση τον γεωγραφικό διαχωρισμό ανάμεσα στις δύο κοινότητες, προκειμένου να καμφθεί το αίσθημα του φόβου, και την λύση του ομοσπονδιακού συστήματος διακυβέρνησης με αυτοδιοίκηση στα ζητήματα που δεν εμπίπτουν στις ομοσπονδιακές υποθέσεις. Για να γίνει αυτό θα έπρεπε να υπάρξει ανταλλαγή πληθυσμών ανάμεσα στις δύο κοινότητες υπό την επίβλεψη του ΟΗΕ, διατηρώντας κάθε κοινότητα πολιτιστικές και οικονομικές σχέσεις με το αντίστοιχο εθνικό τους κέντρο. Όσον αφορά τις θέσεις των εγγυητήριων δυνάμεων, η Ελλάδα συμφωνούσε με τις ελληνοκυπριακές θέσεις ενώ η Τουρκία με τις τουρκοκυπριακές θέσεις αντίστοιχα, ενώ η Μ. Βρετανία δεν παράθεσε κανένα σχέδιο υποστηρίζοντας την διαμεσολάβηση του ΟΗΕ. Στα συμπεράσματά του, ο Πλάζα, επεσήμανε την απόσταση που υπήρχε ανάμεσα στις δύο κοινότητες και τον κίνδυνο να υπάρξει αποσταθεροποίηση στην Ανατολική Μεσόγειο και κατ' επέκταση σε διεθνές επίπεδο. Ως λύση προέκρινε τον σεβασμό των επιθυμιών των δύο κοινοτήτων ως βάση για την αντιμετώπιση του ζητήματος. Βασικό στοιχείο θα ήταν η μη ένωση της Κύπρου με κανένα άλλο κράτος και ιδιαίτερα της Ελλάδας, αφού αυτό θα δημιουργούσε νέα ένταση από την πλευρά της Τουρκίας, και η δημιουργία ενός ανεξάρτητου, κυρίαρχου και ενιαίου κράτους στο οποίο θα ικανοποιούνται τα αιτήματα της πλειοψηφίας. Επιπλέον, επεσήμανε ότι οι συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου παρέδωσαν περισσότερα δικαιώματα στους Τουρκοκύπριους μετατρέποντάς τους από μειονότητα σε κοινότητα. Τάχθηκε κατά του γεωγραφικού διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων καθώς και την δημιουργία αυτόνομης τουρκοκυπριακής κυβέρνησης εφόσον αυτό έβρισκε ισχυρή αντίθεση από την ελληνοκυπριακή πλευρά. Αντίθετα υποστήριζε την κατάργηση ή έστω την αναθεώρηση του Συντάγματος του 1960, δίνοντας έμφαση στην διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την διαφύλαξη των άρθρων που καταδίκασαν τις διακρίσεις. Εν κατακλείδι, πίστευε πως ο μόνος τρόπος για να διασφαλιστεί η ενότητα του κράτους θα ήταν να αντιμετωπιστούν οι πολίτες της Κύπρου ως σύνολο και όχι ως δύο διαφορετικές κοινότητες⁴². Ωστόσο, οι προτάσεις του Πλάζα στην έκθεση θεωρήθηκαν από την τουρκική πλευρά ότι υποστήριζαν τις ελληνικές θέσεις, απορρίπτοντάς την Έκθεση και ζητώντας τον τερματισμό των υπηρεσιών που παρείχε ο διαμεσολαβητής. Η τουρκική κυβέρνηση αλλά και η αντιπολίτευση τήρησαν ενιαία στάση θεωρώντας ότι το ζήτημα αποτελεί Ελληνοτουρκική διένεξη και μόνο η Ελλάδα με την Τουρκία θα έπρεπε να διαπραγματευτούν για την εύρεση λύσης, με αποτέλεσμα η Τουρκία να βρεθεί διεθνώς απομονωμένη σε ότι αφορούσε το ζήτημα.

⁴² Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Έκθεση Galo Plaza (1965
<[https://www.pio.gov.cy/%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-galo-plaza-\(1965\).html](https://www.pio.gov.cy/%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-galo-plaza-(1965).html)> 3 Μαΐου 2020

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1963

4.1 ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ

Μετά την αποτροπή της Τουρκικής εισβολής τον Ιούνιο του 1964, ο πρόεδρος Τζόνσον προσκάλεσε στην Ουάσιγκτον τον Έλληνα πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου και τον τούρκο ομόλογο του Ισμέτ Ινονού προκειμένου να εκτονωθεί η κατάσταση και να βρεθεί μία λύση που θα ικανοποιούσε και τις δύο πλευρές. Ο Ινονού συμφώνησε στην διεξαγωγή των συνομιλιών εξαιτίας του αδιεξόδου στο οποίο είχε βρεθεί η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας με την επιστολή του Τζόνσον και της διεθνούς αποδοχής της κυπριακής κυβέρνησης. Αντίθετα, ο Έλληνας πρωθυπουργός είχε αποκλείσει το ενδεχόμενο να βρεθεί με τον τούρκο ομόλόγο του. Πέρα από εσωτερικές αντιδράσεις που ήθελε να αποφύγει, υπήρχαν και άλλοι σημαντικοί λόγοι που του επέβαλλαν να αρνηθεί τις συνομιλίες. Πρώτον, ήθελε να αποφύγει το ενδεχόμενο ένοπλης σύρραξης με την Τουρκία σε περίπτωση που οι συνομιλίες έφταναν σε αδιέξοδο. Δεύτερον, ως διεθνές ζήτημα, η συμμετοχή της Τουρκίας στις συνομιλίες θα επιβεβαίωνε την τουρκική άποψη πως έχει δικαιώματα στο νησί. Τέλος, όπως προέβλεπε το ψήφισμα 186/1964 του ΟΗΕ, είχε οριστεί διεθνής μεσολαβητής επί του θέματος και μία τέτοια συνάντηση ανάμεσα στους δύο πρωθυπουργούς θα υπονόμεινε το έργο του. Ωστόσο έπειτα από πιέσεις της Αμερικανικής κυβέρνησης περί επικείμενης στρατιωτικής επέμβασης της Τουρκίας στη Κύπρο κατά την οποία οι ΗΠΑ δεν ήταν σε θέση να υποστηρίξουν την Ελλάδα, ο Παπανδρέου αναγκάστηκε να υποχωρήσει και να δεχθεί την διεξαγωγή χωριστών συνομιλιών στη Γενεύη⁴³.

4.2 ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΑΤΣΕΣΟΝ

Στις συνομιλίες που έλαβαν χώρα στην Γενεύη τον Ιούλιο του 1964, παρουσιάστηκαν στην Ελλάδα και στην Τουρκία από τον πρώην Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ, Ντιν Άτσεσον, τρία σχέδια για την επίλυση του κυπριακού ζητήματος. Η κυπριακή κυβέρνηση δεν είχε λάβει μέρος στις συζητήσεις και φαίνεται να μην ήταν πλήρως ενημερωμένη για αυτές. Το βασικό στοιχείο και στα τρία σχέδια ήταν η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, εκπληρώνοντας με αυτό το τρόπο τις επιδιώξεις των ελληνοκυπρίων, και η στρατιωτική παρουσία των Τούρκων στο νησί, κάτι που επιζητούσε εξ αρχής η τουρκοκυπριακή πλευρά προκειμένου να διασφαλιστούν τα δικαιώματά της. Το πρώτο σχέδιο προέβλεπε την παραχώρηση της Καρπασίας (η οποία αποτελούσε το 11% της συνολικής έκτασης της Κύπρου) στην Τουρκία ως στρατιωτική βάση με καθεστώς κυριαρχίας και την δημιουργία δύο ή τριών αυτοδιοικούμενων περιοχών που θα ελέγχονταν από την Κεντρική Τουρκοκυπριακή Διοίκηση στην Λευκωσία. Επιπλέον, θα δίνονταν εγγυήσεις για την προστασία των μειονοτικών δικαιωμάτων στους Τουρκοκύπριους σύμφωνα με αυτά που προέβλεπε για τους

⁴³ Σακκάς, ό. π. σ. 149

μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης η Συνθήκη της Λοζάνης. Η Ελληνική κυβέρνηση απέρριψε το πρώτο σχέδιο, με αποτέλεσμα ο Άτσεσον να προτείνει ένα νέο σχέδιο. Το δεύτερο σχέδιο προέβλεπε την εκμίσθωση στρατιωτικής βάσης στην περιοχή της Καρπασίας στην Τουρκία για 50 χρόνια, η οποία θα είχε ελεύθερη πρόσβαση στο λιμάνι της Αμμοχώστου, με έκταση περίπου 5%. Επίσης, δύο από τις έξι επαρχίες του νησιού θα διοικούνταν μόνο από Τουρκοκύπριους έπαρχους ενώ όπως και στη πρώτη περίπτωση η Συνθήκη της Λοζάνης θα εγγυόταν τα μειονοτικά δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων. Η ύπαρξη Τουρκοκύπριου γενικού διοικητή ο οποίος θα συμμετείχε στο ελληνικό υπουργικό συμβούλιο θα αντικαθιστούσε την κεντρική τουρκοκυπριακή διοίκηση της Λευκωσίας όπως προβλεπόταν στο πρώτο σχέδιο. Η Τουρκική κυβέρνηση απέρριψε το δεύτερο σχέδιο, προκρίνοντας το πρώτο ως βάση για διαπραγματεύσεις, αφού της δινόταν η ευκαιρία να ασκεί πλήρη έλεγχο στην στρατιωτική βάση της Καρπασίας που θα της παραχωρούνταν⁴⁴. Η αρνητική στάση της Τουρκίας είχε ως αποτέλεσμα την κατάθεση ενός τρίτου τελικού σχεδίου το οποίο προέβλεπε την άμεση ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και την παραχώρηση βάσης στην Τουρκία με την μορφή εκμίσθωσης για 50 χρόνια. Η έκταση της βάσης δεν θα ξεπερνούσε το 4,5% των εδαφών της Κύπρου ενώ ο γενικός διοικητής θα οριζόταν ως υπουργός και θα συμμετείχε στην ελληνική κυβέρνηση. Οι επαρχίες στην Κύπρο δεν θα ήταν περισσότερες από οκτώ, ενώ δύο από αυτές θα διοικούνταν μόνιμα από Τουρκοκύπριους έπαρχους. Θα υπήρχε ειδικό μειονοτικό καθεστώς για τους Τουρκοκύπριους όπως και στη Θράκη και παράλληλα θα διοριζόταν Σύμβουλος για τις Μουσουλμανικές Υποθέσεις. Ο ΟΗΕ θα είχε σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή του μειονοτικού καθεστώτος με τον διορισμό ενός εκπροσώπου του ο οποίος θα ήταν εγκατεστημένος μόνιμα στο νησί προκειμένου να επιβλέπει την εφαρμογή του. Η Ελλάδα και η Τουρκία θα δημιουργούσαν ένα κοινό αμυντικό όργανο με στόχο την συνεργασία τόσο στον στρατιωτικό όσο και στον πολιτικό και τουριστικό τομέα. Τέλος η Τουρκία θα έπρεπε να δεχτεί την επιστροφή των Ελλήνων που ζούσαν πριν το πογκρόμ στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο, την Τένεδο και άλλες τουρκικές πόλεις⁴⁵. Παρά την σύμφωνη γνώμη του Έλληνα πρωθυπουργού με το δεύτερο σχέδιο, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο Γρίβας αλλά κι ο γιος του Έλληνα πρωθυπουργού, ο Ανδρέας Παπανδρέου, εναντιώθηκαν στα σχέδια Άτσεσον με το επιχείρημα ότι οποιαδήποτε τουρκική στρατιωτική παρουσία στην Κύπρο, θα αποτελούσε, έστω και περιορισμένη, διχοτόμηση του νησιού. Η στάση των τριών ανδρών, οι πιέσεις που δεχόταν τόσο από την εσωτερική κοινή γνώμη αλλά και από την αντιπολίτευση, ο φόβος για πιθανή πολεμική σύγκρουση με την Τουρκία αλλά και η πεποίθηση ότι η Ελλάδα έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως σύμμαχος και όχι ως δορυφόρος των ΗΠΑ, οδήγησαν τον Παπανδρέου να απορρίψει το σχέδιο Άτσεσον⁴⁶. Η απόφασή του εξόργισε τον Αμερικανό Πρόεδρο Τζόνσον ο οποίος απευθυνόμενος στον Έλληνα πρέσβη Αλέξανδρο Μάτσα του είπε: **“Τότε ακούστε με καλά, κύριε πρέσβη[...] Η Αμερική είναι ελέφαντας. Η Ελλάδα είναι ψύλλος. Η Κύπρος είναι ψύλλος. Αν αυτοί οι δύο ψύλλοι συνεχίσουν να ενοχλούν τον ελέφαντα, ίσως ο ελέφαντας να**

⁴⁴ Συρίγος, ό. π. σ. 173-174

⁴⁵ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011, σ. 37-38 <<http://www.parliament.cy/el/significant-papers/%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%AE%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%AC%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85-17-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%AF%CE%BF%CF%85-2011>> 4 Μαΐου 2020

⁴⁶ Σακκάς, ό. π. σ. 152-153

τους τους δώσει καμιά με την προβοσκίδα του...⁴⁷”. Η αδυναμία της Αθήνας να ελέγξει τον Μακάριο αδυνατώντας να εμπλακεί ενεργότερα στο κυπριακό, όπως φάνηκε και από την επίθεση που εξαπέλυσε ο Γρίβας με την σύμφωνη γνώμη του Μακαρίου στον τουρκοκυπριακό θύλακα της Μανσούρας κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, είχε ως αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να αναθεωρήσουν την πολιτική τους πάνω στο ζήτημα, η οποία έως τότε συνέκλινε υπέρ των ελληνικών συμφερόντων. Έπειτα από την απόρριψη των σχεδίων Άτσεσον, η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στράφηκε προς την αποκατάσταση των σχέσεων με την Τουρκία που είχαν κλονιστεί με την επιστολή του Τζόνσον⁴⁸. Όπως άλλωστε έχει αναφερθεί πολλές φορές, κύριο μέλημα των ΗΠΑ δεν ήταν η εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό, αλλά η αποτροπή πολέμου μεταξύ δύο μελών του ΝΑΤΟ στην Ανατολική Μεσόγειο που θα μπορούσε να οδηγήσει σε εμπλοκή της ΕΣΣΔ σε αυτόν.

4.3 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΣΣΔ

Αν και η Κύπρος αποτέλεσε μέλος της Βρετανικής Κοινοπολιτείας αμέσως μετά την ανεξαρτησία της, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος την συνέδεσε με το Κίνημα των Αδεσμεύτων. Το 1955, πριν ανεξαρτητοποιηθεί το νησί από την Μ. Βρετανία, ο Μακάριος είχε συμμετάσχει στην διάσκεψη του Μπαντούνγκ, ενώ το 1961 συμμετείχε στην Διάσκεψη του Βελιγραδίου κατά την οποία η Κύπρος αποτέλεσε ένα από τα 25 κράτη που ίδρυσαν το Κίνημα των Αδεσμεύτων⁴⁹. Ο λόγος που ώθησε τον Μακάριο να λάβει μία τέτοια απόφαση δεν ήταν η αντιπάθειά του προς τους δυτικούς, αλλά η κατανόηση πως η συμμετοχή του στο κίνημα θα του έδινε την δυνατότητα να δρα με μεγαλύτερη ανεξαρτησία σε ό,τι αφορούσε την εξωτερική πολιτική της Κύπρου, ενώ παράλληλα με τον ΟΗΕ αποτελούσε μία δικλείδα ασφαλείας σε περίπτωση που χρειαζόταν την βοήθεια τους απέναντι σε οποιαδήποτε απειλή⁵⁰. Επιπλέον, το χρησιμοποιούσε ως μοχλό πίεσης προς τις ΗΠΑ και τους δυτικούς συμμάχους προκειμένου να αποτρέψει την υποστήριξη τους προς την Τουρκία επί του κυπριακού ζητήματος. Ανέπτυξε καλές σχέσεις με την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία του Νάσερ και την Γιουγκοσλαβία του Τίτο, ενώ αν και αντικομμουνιστής διατηρούσε εξαιρετικές σχέσεις με την Σοβιετική Ένωση. Η εξωτερική του πολιτική είχε ενοχλήσει ιδιαίτερα τις ΗΠΑ, οι οποίες είχαν ως πρώτο τους μέλημα να αποτρέψουν μια πιθανή σοβιετική διείσδυση στο νησί, την ώρα μάλιστα που είχε ένα από τα σημαντικότερα κομμουνιστικά κόμματα της Μέσης Ανατολής⁵¹.

Για την Σοβιετική Ένωση η Κύπρος αποτελούσε σημαντικό πεδίο δράσης αφού όπως προαναφέρθηκε υπήρχε ισχυρό κομμουνιστικό κίνημα. Η Μόσχα επιδίωκε την πολιτική αυτοδιάθεση της Κύπρου και ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα του 1963, οι σχέσεις ΕΣΣΔ- Κύπρου βρίσκονταν στην καλύτερη φάση τους, με τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο να βρίσκεται έναν σημαντικό σύμμαχο απέναντι στα σχέδια νατοποίησης των ΗΠΑ και της εισβολής της

⁴⁷ Μιχάλης Στούκας, "Τα σχέδια Άτσεσον για την επίλυση του Κυπριακού (Αύγουστος 1964)", Πρώτο Θέμα, 2019 <<https://www.protothema.gr/stories/article/946401/ta-shedia-atseson-gia-tin-epilusi-tou-kupriakou-augoustos-1964/>> 4 Μαΐου 2020

⁴⁸ Συρίγος, ό. π. σ. 177

⁴⁹ Υπουργείο Εξωτερικών, Η Κύπρος και το κίνημα των αδεσμεύτων χωρών <<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/All/B66BD373D07F44CCC2257F9C0042B2F5?OpenDocument>> 5 Μαΐου 2020

⁵⁰ Σακκάς, ό. π. σ. 155

⁵¹ Σακκάς, ό. π. σ. 156

Τουρκίας. Στις 7 Φεβρουαρίου του 1964 απέστειλε ανακοίνωση προς όλες τις δυτικές δυνάμεις που συμμετείχαν ενεργά στο κυπριακό πρόβλημα καταδικάζοντας την αποστολή δυνάμεων του ΝΑΤΟ και οποιαδήποτε άλλη επέμβαση, προτείνοντας την παραπομπή του ζητήματος για συζήτηση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Η συγκεκριμένη παρέμβαση έπαιξε μεγάλο ρόλο στην επιστολή του Τζόνσον προς την Τουρκία που είχε ως αποτέλεσμα την ματαίωση της τουρκικής εισβολής. Στη συνέχεια, μετά από τις τουρκικές αεροπορικές επιθέσεις τον Αύγουστο του 1964, η Μόσχα έστειλε νέα προειδοποίηση προς την Τουρκία, έπειτα από αίτημα για βοήθεια από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, στην οποία δεσμεύτηκε δημοσίως πως σε περίπτωση ξένης ένοπλης επέμβασης θα παρείχε βοήθεια στην Κύπρο προκειμένου να διατηρήσει την ανεξαρτησία της⁵². Οι καλές σχέσεις που επικρατούσαν μεταξύ των δύο κρατών, είχε ως αποτέλεσμα τους επόμενους μήνες να μεταβεί στην Μόσχα αντιπροσωπεία της κυπριακής δημοκρατίας υπό τον υπουργό εξωτερικών, Σπύρο Κυπριανού, και τον υπουργό εμπορίου, Ανδρέα Αραούζο, με σκοπό την υπογραφή συμφωνίας για την προμήθεια σοβιετικού στρατιωτικού εξοπλισμού. Ωστόσο, η έντονη αντίδραση των ΗΠΑ είχε ως αποτέλεσμα ο οπλισμός να μην φτάσει ποτέ στα χέρια της κυπριακής κυβέρνησης. Ακόμα κι έναν περίπου χρόνο αργότερα, όταν ο αρχιεπίσκοπος προμηθεύτηκε οπλισμό από την Τσεχοσλοβακία, αναγκάστηκε ύστερα από πιέσεις της ελληνικής κυβέρνησης υπό την απειλή της διακοπής των σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών να παραδώσει τον οπλισμό στους κυανόκρανους του ΟΗΕ⁵³.

4.4 ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΟΥΡΚΙΑΣ- ΕΣΣΔ

Η επίδραση που είχε στην Τουρκία η επιστολή Τζόνσον είχε ως αποτέλεσμα την στροφή στην εξωτερική πολιτική της. Αντιλαμβανόμενη την θέση της και κατανοώντας πως ο ρόλος της ΕΣΣΔ στην εύρεση λύσης στο κυπριακό ήταν καταλυτικός, η τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε να αναθερμάνει τις σχέσεις τις με την Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο και η στάση της ΕΣΣΔ μετά την ανατροπή του Χρουστσόφ και την ανάληψη της εξουσίας από τον Λεονίντ Μπρέζνιεφ άλλαξε ριζικά. Ενώ πριν υποστήριζε τον Μακάριο και την ουδετερότητα της νήσου προκειμένου να μην γίνει τμήμα του ΝΑΤΟ, έπειτα ήταν υπέρ της προστασίας των νόμιμων δικαιωμάτων των δύο κυπριακών κοινοτήτων υιοθετώντας επίσης την τουρκική πρόταση περί δημιουργίας ομόσπονδου κράτους⁵⁴. Σταδιακά, οι σχέσεις των δύο κρατών άρχισαν να εξομαλύνονται από τον Ιούλιο του 1964 όταν η Τουρκία επέτρεψε τον διάπλου των Στενών σε σοβιετικά πλοία με αποτέλεσμα να ενισχυθεί η παρουσία των σοβιετικών δυνάμεων στην Μεσόγειο. Τον Ιανουάριο του 1965 αντιπρόσωποι του ανώτατου Σοβιέτ επισκέφθηκαν την Τουρκία εγκαινιάζοντας μία σειρά επίσημων επισκέψεων μεταξύ των δύο κρατών. Οι οικονομικές σχέσεις που ανέπτυξαν είχαν ως αποτέλεσμα να πιστωθούν στην Τουρκία έως το 1975 περίπου 1 δις δολάρια για την ανάπτυξη της βιομηχανίας, καθιστώντας την ως το μοναδικό κράτος μέλος του ΝΑΤΟ που διατηρούσε τόσο στενούς δεσμούς με την Σοβιετική Ένωση. Επίσης, οι σχέσεις της Τουρκίας βελτιώθηκαν και με άλλα κράτη του αποκαλούμενου Συμφώνου της Βαρσοβίας, ιδιαίτερα με την γείτονα Βουλγαρία με την οποία υπέγραψαν σειρά

⁵² Γιάννης Δ. Σακκάς, "Η Ελλάδα στη Μεσόγειο 1950-2004", Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, 2015, σ. 69 <<https://www.ebooks4greeks.gr/h-ellada-sth-mesogeio-1950-2004>> 5 Μαΐου 2020

⁵³ Γιάννης Δ. Σακκάς, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός κόσμος 1947-1974*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2012, σ. 158

⁵⁴ Σακκάς, *ό. π.* σ. 161

από διμερείς συμφωνίες⁵⁵. Υπό τις νέες συνθήκες που είχαν δημιουργηθεί, η Μόσχα και οι υπόλοιπες ανατολικές χώρες απείχαν⁵⁶ από το ψήφισμα που είχαν εισάγει 32 αδέσμευτα κράτη με θέμα τον σεβασμό της κυριαρχίας, της ενότητας, της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου και την αποχή από κάθε είδους επέμβαση από αυτήν. Αν και το φιλοκυπριακό σχέδιο εγκρίθηκε, εντούτοις έγινε φανερό πως τόσο οι σύμμαχοι στο ΝΑΤΟ όσο και η ΕΣΣΔ με τους δορυφόρους της είχαν πάψει να διατηρούν τις φιλελληνικές τους θέσεις, υιοθετώντας τις τουρκικές απόψεις. Επιπλέον, οι διακοινοτικές συγκρούσεις, που εμφανίζαν στην διεθνή κοινή γνώμη την ελληνοκυπριακή πλευρά να καταπιέζει την τουρκοκυπριακή μειονότητα αλλά και η ασυνεννοησία μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας διαδραμάτισαν κι εκείνες σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη των θέσεων της Τουρκίας από τα άλλα κράτη.

4.5 ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κατά τη διάρκεια της κρίσης και των διαπραγματεύσεων στις ΗΠΑ, οι σχέσεις ανάμεσα στην Αθήνα και την Λευκωσία ήταν δύσκολες εξαιτίας των διαφορετικών σκοπών στις οποίες προσέβλεπαν οι δύο πλευρές. Η ελληνική κυβέρνηση ως μέλος του ΝΑΤΟ είχε ως σκοπό την ένωση της Κύπρου, κίνηση που θα επέβαλε την παροχή κάποιου αντιτίμου στην Τουρκία, όπως αυτά που προέβλεπαν τα σχέδια Άτσεσον. Από την άλλη πλευρά, ο Μακάριος ήθελε να διαφυλάξει την ανεξαρτησία που είχε λάβει πρόσφατα η Κύπρος από την Μ. Βρετανία και να αποφύγει οποιοδήποτε είδους διχοτόμησης του νησιού. Αρκετοί είναι επίσης οι υποστηρικτές της άποψης ότι ο Μακάριος ήταν κατά της ένωσης με την Ελλάδα, όπως ο πρώην πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης⁵⁷, ωστόσο αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι ως αρχηγός της ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας, ο Μακάριος δεσμευόταν από τις Συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου κατά τις οποίες απαγορευόταν η ένωση με την Ελλάδα ή την Τουρκία. Ωστόσο και μετά την ανάληψη της ελληνικής κυβέρνησης από τον Στέφανο Στεφανόπουλο οι σχέσεις μεταξύ των δύο ανδρών δεν βελτιώθηκαν άμεσα. Ρόλο σε αυτή την αντιπάθεια είχαν διαδραματίσει οι δηλώσεις του πρώτου που παρουσίαζε τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο ως τον υπεύθυνο για την αποτυχία στις διαπραγματεύσεις το 1964 με καθόλου κολακευτικό τρόπο αφού τον αποκάλεσε ως *σατανικές και εωσφορικές δυνάμεις*⁵⁸. Παρ' όλα αυτά και οι δύο πλευρές το επόμενο χρονικό διάστημα κατάφεραν να εξομαλύνουν τις σχέσεις τους, ειδικά μετά την επίσκεψη του Μακαρίου στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 1966.

⁵⁵ Συρίγος, ό. π. σ.178-179

⁵⁶ Γιάννης Δ. Σακκάς, "Η Ελλάδα στη Μεσόγειο 1950-2004", Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, 2015, σ. 73 <<https://www.ebooks4greeks.gr/h-ellada-sth-mesogeio-1950-2004>> 5 Μαΐου 2020

⁵⁷ Μηχανή του Χρόνου, "Ο Μακάριος δεν ήθελε να ακούει για ένωση, άλλα έλεγε και άλλα έκανε. Ο Γρίβας δεν ήταν πολιτικός". Μία συνέντευξη του Κ. Μητσοτάκη για την Κύπρο, 2011

<<https://www.mixanitouxronou.com.cy/keimena-anagnoston/o-makarios-den-ithele-na-akoui-gia-enosi-alla-elege-ke-alla-ekane-o-grivas-den-itan-politikos-i-dichotomisi-tha-ine-egklima-mia-synentefxi-tou-k-mitsotaki-gia-tin-kypro/>> 7 Μαΐου 2020

⁵⁸ Ανδρέας Κυριακού, "Αυτόπτης μάρτυρας", στον τόμο: Πολιτική Κύπρος 1940-1987, Academia.edu, 2001, σ. 114

<https://www.academia.edu/8906063/%CE%91%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%80%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%BC%CE%AC%CF%81%CF%84%CF%85%CF%81%CE%B1%CF%82_%CE%BC%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82_%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%BF> 7 Μαΐου 2020

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ

5.1. Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΕΒΡΟ ΤΟ 1967

Τον Σεπτέμβριο του 1967, έπειτα από πρωτοβουλία του στρατιωτικού καθεστώτος της Αθήνας αποφασίστηκε η πραγματοποίηση συνάντησης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία στον Έβρο. Η ηγεσία της δικτατορίας θεωρούσε πως η επίλυση του Κυπριακού ζητήματος, η οποία απέτυχε να γίνει πράξη τα προηγούμενα έτη εξαιτίας της ρευστής πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε, θα επιτύγχανε δύο σημαντικά πράγματα. Πρώτον, θα επιτύγχαναν μία εθνική νίκη μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα από τον Απρίλιο του 1967 όταν κατέλαβαν την εξουσία, κάτι που θα είχε ως αποτέλεσμα την αναπτέρωση του ηθικού του ελληνικού λαού. Δεύτερον, η επιτυχία σε ένα τόσο σημαντικό εθνικό ζήτημα θα έδινε στην κυβέρνηση την λαϊκή υποστήριξη που χρειαζόταν για να εδραιώσει την εξουσία της⁵⁹. Η ελληνική κυβέρνηση θεωρούσε επίσης πως η λύση ήταν δυνατόν να βρεθεί χωρίς την συμμετοχή του Μακαρίου σε αυτήν. Πολλά στελέχη είχαν υπηρετήσει στην μεραρχία της Ελλάδας στη Κύπρο και θεωρούσαν πως ο Μακάριος ήταν κατά της ένωσης, όντας υποστηρικτής του κινήματος των αδεσμεύτων και αναζητώντας βοήθεια από την Σοβιετική Ένωση. Υπό αυτό το πρίσμα, η ελληνική ηγεσία είχε αποφασίσει ότι η λύση του ζητήματος θα γινόταν στην βάση των σχεδίων Άτσεσον η οποία θα επιβαλλόταν στον Μακάριο ακόμα κι αν χρειαζόταν να προβούν σε πραξικόπημα εναντίον του. Ωστόσο το ζήτημα για την ελληνική πλευρά ήταν ο τρόπος με τον οποίο θα δρούσε προς αυτή την κατεύθυνση. Υπήρχαν δύο τρόποι, στο μεν πρώτο θα επεδίωκε πρώτα την ανατροπή του Μακαρίου και ύστερα την συμφωνία με την Τουρκία, στο δε δεύτερο, το οποίο εν τέλει επέλεξε, θα ερχόταν πρώτα σε συμφωνία με την Τουρκία και έπειτα θα επέβαλε στον Μακάριο την λύση⁶⁰. Ένα ακόμα στοιχείο που έκανε την ελληνική πλευρά να θεωρεί πως η επίλυση του θέματος θα έβαινε επιτυχώς για τα ελληνικά συμφέροντα ήταν η λανθασμένη αντίληψη των προθέσεων της Τουρκίας. Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία το καλοκαίρι του 1967, ο Έλληνας υπουργός εξωτερικών Παύλος Οικονόμου- Γκούρας, ο οποίος διατέλεσε ως υπουργός εξωτερικών σε υπηρεσιακή κυβέρνηση, αρχικά επέμενε στην ίδια πολιτική προσέγγιση των προηγούμενων ελληνικών κυβερνήσεων από το 1965 κι έπειτα. Έπειτα, θεώρησε ότι οι θέσεις της Τουρκίας είχαν παραμείνει ίδιες παρόλο που είχε διαμεσολαβήσει ο πόλεμος τον έξι ημερών τον Ιούνιο του ίδιου έτους αναβαθμίζοντας τον ρόλο της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο⁶¹. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκική κυβέρνηση είχε καταλάβει ότι η Ελλάδα εκείνη τη περίοδο δεν διέθετε την απαραίτητη διαπραγματευτική ικανότητα και το διεθνές κύρος⁶², με αποτέλεσμα να εκμεταλλευτεί την κατάσταση προς τα δικά της συμφέροντα. Για τις ΗΠΑ το ενδεχόμενο

⁵⁹ Συρίγος, ό. π. σ.185

⁶⁰ Σωτήρης Ρίζας, “Ελληνοτουρκική συνάντηση στον Έβρο, Η Καθημερινή, Αθήνα 2017

<<https://www.kathimerini.gr/919635/article/epikairothta/ellada/ellhnotoyrkih-synanthsh-ston-evro>> 9 Μαΐου 2020

⁶¹ Συρίγος, ό. π. σ.186

⁶² Γιάννης Γουλιέλμος, ”Η κρίσιμη συνάντηση του Έβρου το 67”, Η Καθημερινή, Αθήνα 2007

<<https://www.kathimerini.gr/306252/article/epikairothta/ellada/h-krisimh-synanthsh-toy-evroy-to-67>> 9 Μαΐου 2020

μιας ελληνοτουρκικής συμφωνίας για την Κύπρο ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα για την μείωση της έντασης ανάμεσα σε δύο κράτη μέλη του ΝΑΤΟ, ιδιαίτερα σε μία περίοδο όπου η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έπαιζε σημαντικό ρόλο στην μεσανατολική τους πολιτική. Ωστόσο, καθώς η Ουάσιγκτον απέτυχε στην διευθέτηση του ζητήματος μέσω των συμφωνιών Άτσεσον, δεν ήταν διατεθειμένη να παίξει ενεργό ρόλο αυτή τη φορά⁶³, κάτι που το 1964 είχε επηρεάσει τις σχέσεις της με την Τουρκία, παρά μόνο να ενθαρρύνει τις δύο πλευρές ως προς την επίλυση του ζητήματος.

Κατά την διήμερη συνάντηση των δύο κυβερνήσεων στον Έβρο, για τις οποίες δεν είχε γίνει καμία προπαρασκευαστική συνάντηση, συμμετείχαν οι πρωθυπουργοί Κωνσταντίνος Κόλλιας της Ελλάδας και ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ της Τουρκίας αντίστοιχα, οι υπουργοί των εξωτερικών και της εθνικής Άμυνας καθώς και ο Γεώργιος Παπαδόπουλος. Κατά την διάρκεια της πρώτης ημέρας των διαπραγματεύσεων που έλαβαν χώρα στη Κεσσάνη της Τουρκίας, η Ελλάδα παρουσίασε τις θέσεις της κατά τις οποίες ζητήθηκε η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα με παράλληλη παραχώρηση βάσης στην οποία θα είχαν πλήρη κυριαρχία η Τουρκία και η αποκήρυξη των Συμφωνιών Ζυρίχης Λονδίνου. Ωστόσο, ο Ντεμιρέλ απέρριψε τις ελληνικές προτάσεις θεωρώντας αδύνατη την εύρεση λύσης χωρίς την συζήτηση εναλλακτικών σχεδίων. Την επόμενη μέρα στην Αλεξανδρούπολη παρουσίασε τις Τουρκικές προτάσεις οι οποίες προέβλεπαν την παραμονή της Κύπρου ως ανεξάρτητο κράτος με ομοσπονδιακό τρόπο διακυβέρνησης και τροποποίηση των Συμφωνιών Ζυρίχης Λονδίνου ή την κοινή επικυριαρχία επί της Κύπρου ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία, η οποία θα είχε καθεστώς αυτοδιοίκησης με έναν Έλληνα και έναν Τούρκο ύπατο αρμοστή και με τους κατοίκους να μπορούν να αποκτήσουν μία από τις δύο υπηκοότητες. Η ελληνική πλευρά απέρριψε τις προτάσεις με αποτέλεσμα οι συνομιλίες να αποβούν άκαρπες και το δικτατορικό καθεστώς να ταπεινωθεί⁶⁴.

5.2 ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΟΦΙΝΟΥ

Το 1967 η κυβέρνηση του Μακαρίου είχε αποφασίσει να λάβει υπό τον δικό της έλεγχο τα χωριά Κοφίνου και Άγιο Θεόδωρο. Τα εν λόγω χωριά αποτελούσαν τουρκοκυπριακούς θύλακες στα οποία δρούσε η παραστρατιωτική οργάνωση των Τουρκοκυπρίων ΤΜΤ υπό τον έλεγχο του φανατικού τούρκου τοπικού διοικητή Τσιετίν⁶⁵. Ο χαρακτήρας του και η αύξηση των επεισοδίων σε εκείνη την περιοχή, είχε οδηγήσει τον Μακάριο, τον Γρίβα, διάφορους πολιτικούς αλλά και τους ελληνοκύπριους κατοίκους που ζούσαν σε αυτές τις περιοχές να εκφράσουν την ανησυχία τους στην UNFYCIP και να ζητήσουν την ειρηνική παρέμβαση των δυνάμεων προκειμένου να αποφευχθούν τα χειρότερα⁶⁶. Στα τέλη Σεπτεμβρίου, ο Γρίβας

⁶³ Σωτήρης Ρίζας, “Ελληνοτουρκική συνάντηση στον Έβρο, Η Καθημερινή, Αθήνα 2017

⁶⁴ Συρίγος, ό. π. σ.186

⁶⁵ Μιχάλης Στούκας, ” Νοέμβριος 1967: Τα γεγονότα της Κοφίνου και η αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας από την Κύπρο”, Πρώτο Θέμα, Αθήνα 2018

<https://www.protothema.gr/stories/article/839798/noemvrios1967-ta-gegonota-tis-kofinou-kai-i-apohorisi-tis-ellinikis-merarhias-apo-tin-kupro/>

⁶⁶ Μηχανή του Χρόνου, ” Η αιματηρή σύγκρουση της Εθνικής Φρουράς και Τουρκοκυπρίων στο χωριό Κοφίνου που άνοιξε τον δρόμο στον Αττίλα. Η παρέμβαση των Αμερικανών...”

<https://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/i-ematiri-sigkrousi-tis-ethnikis-frouras-ke-tourkokiprion-sto-chorio-kofinou-pou-anixe-to-dromo-ston-attila-i-paremvasi-ton-amerikanon-ke-i-apofasi-tis-ellinikis-chountas-na-aposiri-tin-elliniki-mer/>

αρχικά αρνήθηκε να αναλάβει δράση όταν του ζητήθηκε εκ μέρους του διοικητή της Εθνικής Φρουράς Γ. Μορώνη έπειτα από απόρρητη επιστολή της οποίας αποστολέας ήταν ο Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Εσωτερικών της Κύπρου, Α. Κ. Αναστασίου. Ωστόσο, στις 3 Οκτωβρίου, έπειτα από συνεδρίαση στο Υπουργείο Εσωτερικών αποφασίστηκε η έναρξη αστυνομικών περιπολιών στις περιοχές, παρά τις αντιρρήσεις που προέβλεπαν αξιωματικοί του ΟΗΕ αλλά και τους ενδοιασμούς του Γρίβα, στις 14 Νοεμβρίου. Η επιχείρηση έλαβε το όνομα “Γρόνθος” με την συμμετοχή της αστυνομίας και της Εθνικής Φρουράς υπό την καθοδήγηση του Γρίβα, ο οποίος κρατούσε ενήμερη την δικτατορική κυβέρνηση της Αθήνας. Την πρώτη ημέρα των περιπολιών, δεν βρήκαν καμία αντίσταση προς έκπληξη τους από τους Τουρκοκύπριους. Ωστόσο την δεύτερη, δηλαδή στις 15 Νοεμβρίου, δέχθηκαν τα πυρά της τουρκοκυπριακής πλευράς με αποτέλεσμα ο Γρίβας να πάρει την απόφαση να εξουδετερώσει κάθε εστία ταραχών στην περιοχή. Το βράδυ της ίδιας ημέρας η επιχείρηση ολοκληρώθηκε με επιτυχία, ωστόσο ο απολογισμός των μαχών ήταν να χάσουν την ζωή τους 24 Τουρκοκύπριοι, 9 τραυματίες και περίπου 1.000 άτομα να μείνουν χωρίς στέγη⁶⁷. Για τις κυπριακές δυνάμεις ο απολογισμός ήταν μικρότερος καθώς ένας στρατιώτης έχασε τη ζωή του ενώ δύο τραυματίστηκαν.

Η αντίδραση της Τουρκίας ήταν σφοδρή καθώς η τουρκική κυβέρνηση εξέλαβε την επιχείρηση “Γρόνθος” ως αφορμή προκειμένου η ελληνική πλευρά να προβεί σε κατάληψη των περιοχών που δεν βρίσκονταν υπό τον έλεγχό της. Μέσα σε αυτό το κλίμα η τουρκική εθνοσυνέλευση ενέκρινε την στρατιωτική επέμβαση με αποτέλεσμα τουρκικά πολεμικά αεροσκάφη να πετούν πάνω από την Λευκωσία, να συγκεντρώνουν στρατιωτικό υλικό και δυναμικό στα νότια παράλια της Τουρκίας με σκοπό την απόβαση στο νησί και τουρκικά αντιτορπιλικά να βρίσκονται περιμετρικά της Κύπρου. Παράλληλα, υπήρξε στρατιωτική κινητικότητα και στον Έβρο κατά μήκος των ελληνοτουρκικών συνόρων⁶⁸. Οι ΗΠΑ, βλέποντας πως η συνοχή της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ κρεμόταν από μία κλωστή, πίεζαν την Αθήνα να υποχωρήσει και να προβεί στην ανάκληση του Γρίβα και όρισε τον Σάιρους Βανς, τέως υφυπουργό εξωτερικών, ως διαμεσολαβητή προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο ενός ελληνοτουρκικού πολέμου. Παράλληλα υπήρξαν αντιδράσεις και από άλλα κράτη τα οποία δεν ήταν άμεσα εμπλεκόμενα στο ζήτημα, με την πιο ενδιαφέρουσα στάση να προέρχεται από την ΕΣΣΔ. Παρ’ όλο που θα περίμενε κανείς να μην εμποδίσει την ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα σε δύο μέλη του ΝΑΤΟ, εν τούτοις κράτησε αντίθετη στάση ως προς αυτή την εξέλιξη καθώς δεν ήθελε η Κύπρος να χάσει την ανεξαρτησία της και να πραγματοποιηθεί το σχέδιο νατοποίησης της μέσω της διχοτόμησης και την ένωσης της με την Ελλάδα ή την Τουρκία⁶⁹.

⁶⁷ Μιχάλης Στούκας, “Νοέμβριος 1967: Τα γεγονότα της Κοφίνου και η αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας από την Κύπρο”, Πρώτο Θέμα, Αθήνα 2018

⁶⁸ Μιχάλης Στούκας, “Νοέμβριος 1967: Τα γεγονότα της Κοφίνου και η αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας από την Κύπρο”, Πρώτο Θέμα, Αθήνα 2018

⁶⁹ Άγγελος Μ. Συρίγος, “Η ελληνική μεραρχία στη Κύπρο (1964-1968) και ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων” στον τόμο: Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα από το 1945 έως το 1974: Αναζητώντας Θέση στον Κόσμο, Πατάκης, Λευκωσία 2013, σ. 20-21

5.3 Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

Για ακόμη μία φορά ο Αμερικανός πρόεδρος Τζόνσον αποφάσισε να επέμβει για να αποτρέψει μία ελληνοτουρκική σύγκρουση. Αρχικά, μετά από την τουρκική απειλή πολέμου το 1964 και την επιστολή του προέδρου Τζόνσον προς τον Ινονού, πρώτο μέλημα των ΗΠΑ ήταν οι αποκατάσταση των σχέσεων του με την Τουρκία. Στη συγκεκριμένη περίοδο οποιαδήποτε λήψη μέτρων που θα ήταν εναντίον των τουρκικών συμφερόντων και υπέρ των ελληνικών, θα δυσχέραινε την προσπάθεια βελτίωσης των αμερικανοτουρκικών σχέσεων. Έπειτα, εφόσον το ζήτημα προκλήθηκε από την ελληνική πλευρά, εκείνη θα έπρεπε να υποστεί τις συνέπειες των πράξεων της που οδήγησαν στην κρίση με την Τουρκία⁷⁰. Τα αιτήματα της Τουρκίας ήταν η απομάκρυνση όλων των ελληνικών δυνάμεων από το νησί, εκτός της ΕΛΔΥΚ, καθώς και την διάλυση της Εθνικής Φρουράς⁷¹. Το στρατιωτικό καθεστώς της Αθήνας, θέλοντας να αποφύγει την ένοπλη σύγκρουση με την Τουρκία και να διατηρήσει τις καλές σχέσεις που είχε με τις ΗΠΑ, προσπάθησε να ακολουθήσει πολιτική κατευνασμού προς την Άγκυρα. Αρχικά, απομάκρυνε τον στρατηγό Γρίβα και έπειτα διόρισε στο Υπουργείο Εξωτερικών τον Παναγιώτη Πιπινέλη ο οποίος ήταν αντίθετος στην εγκατάσταση της ελληνικής μεραρχίας στη Κύπρο. Ωστόσο οι συγκεκριμένες κινήσεις δεν κατάφεραν να αποκλιμακώσουν τις εντάσεις εκ μέρους της Τουρκίας η οποία παρέμεινε πιστή στα αιτήματά της.

Η αδιαλλαξία της Τουρκίας ως προς τα αιτήματά της είχε ως αποτέλεσμα η ελληνική κυβέρνηση της χούντας να υποκύψει και τελικά να δώσει την έγκριση για την αποχώρηση της μεραρχίας. Σαφώς σημαντικό ρόλο είχε παίξει και η πίεση που δεχόταν η απομονωμένη ελληνική κυβέρνηση από τις ΗΠΑ αλλά και από την εκτίμηση πως ένας πόλεμος με την Τουρκία θα μπορούσε να δημιουργήσει πρόβλημα στα σύνορα και με την κομμουνιστική Βουλγαρία⁷². Επιπλέον, για τους δυτικούς η μεραρχία έπαυε να έχει ιδιαίτερη σημασία αφού αδυνατούσε να ελέγξει τις κινήσεις του Μακαρίου. Από την άλλη πλευρά, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος συμφώνησε ως προς την αποχώρηση της μεραρχίας καθώς θεωρούσε πως αποτελούσε δάκτυλο του χουντικού καθεστώτος της Αθήνας, ωστόσο αναλογιζόμενος το κενό που θα δημιουργούσε στην άμυνα της χώρας έναντι της Τουρκίας αντιστάθηκε στην διάλυση της Εθνικής Φρουράς πράγμα που εν τέλει δεν πραγματοποιήθηκε καθώς η αποχώρηση της Μεραρχίας στάθηκε αρκετή για τις επιδιώξεις της τουρκικής κυβέρνησης⁷³. Έως τις αρχές του 1968 είχαν επιστρέψει στην Ελλάδα όλα τα μέλη της Μεραρχίας και η Κύπρος είχε χάσει ένα σημαντικό τμήμα της άμυνας της, η οποία για πολλούς ίσως θα μπορούσε να είχε αποτρέψει το αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής το 1974. Πλέον έγινε φανερό και η νέα πολιτική των ΗΠΑ ως προς το κυπριακό, η οποία καθοδηγούνταν υπό το πρίσμα της διατήρησης των καλών σχέσεων με την Τουρκία, στην οποία πολιτική η Ελλάδα έπρεπε να δείξει ανοχή προκειμένου να μην χάσει την στήριξη του σημαντικότερου, αν όχι μοναδικού, συμμάχου που είχε εκείνη την περίοδο το στρατιωτικό καθεστώς. Για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, η Ελλάδα αναγκάστηκε να μετριάσει την πολιτική της πυγμής που ήθελε να εφαρμόσει ο Παπαδόπουλος με αποτέλεσμα οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο κράτη να αρχίσουν να βελτιώνονται από το 1968.

⁷⁰ Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 189

⁷¹ Συρίγος, *ό. π.* σ.189

⁷² Σωτήρης Ρίζας, "Ελληνοτουρκική συνάντηση στον Έβρο, Η Καθημερινή, Αθήνα 2017

⁷³ Συρίγος, *ό. π.* σ.190

5.4 Η ΚΥΠΡΟΣ ΜΕΤΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1967

5.4.1 Η Τουρκοκυπριακή κοινότητα

Η αποχώρηση της Μεραρχίας από την Κύπρο είχε ως αποτέλεσμα η τουρκοκυπριακή ηγεσία να ανακηρύξει την ίδρυση της “Προσωρινής Τουρκοκυπριακής Διοίκησης” στις 29 Δεκεμβρίου του 1967 στον Τουρκικό τομέα της Λευκωσίας. Παράλληλα προχώρησαν σε μερική αναθεώρηση του Κυπριακού Συντάγματος, διότι αν προχωρούσαν σε αντικατάσταση ή κατάργηση του θα είχε ως αποτέλεσμα να χάσουν το νομιμοποιητικό τους υπόβαθρο, αφού με αυτό το τρόπο θα είχαν καταπατήσει τις Συνθήκες Ζυρίχης- Λονδίνου. Η Κυπριακή Κυβέρνηση αρκέστηκε σε μία ανακοίνωση στην οποία χαρακτήριζε την Προσωρινή Τουρκοκυπριακή Διοίκηση ως *στασιαστική και παράνομη, αντίθετη στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης, και υπονομεύουσα το ειρηνευτικό έργο των Ηνωμένων Εθνών*⁷⁴. Μετά την ίδρυσή της οργανώθηκε ως ένα ανεξάρτητο κράτος και έλαβε επίσημα την διοίκηση στους θύλακες. Η νομοθετική εξουσία εκτελούνταν από τους 15 Τουρκοκύπριους βουλευτές που είχαν αποχωρήσει από τις θέσεις τους μετά την υποβολή των 13 σημείων από τον Μακάριο, ενώ την εκτελεστική εξουσία κατείχαν οι 3 Τουρκοκύπριοι υπουργοί μαζί με άλλους 6 υπό το Τουρκοκύπριο αντιπρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σημαντική οργάνωση είχε και η δικαστική εξουσία αλλά και η αστυνομία που φυλούσε τους τουρκοκυπριακούς θύλακες. Παράλληλα ιδρύθηκαν ραδιοφωνικοί σταθμοί και εφημερίδες που αποτελούσαν όργανα της τουρκοκυπριακής διοίκησης. Το σημαντικότερο όμως πρόβλημα για την Τουρκοκυπριακή κοινότητα ήταν το οικονομικό χάσμα που είχε δημιουργηθεί έπειτα από τα γεγονότα του 1963 ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Στις αρχές του 1969 ωστόσο, η τουρκοκυπριακή διοίκηση επέτρεψε την κυκλοφορία των Τουρκοκυπρίων εκτός των θυλάκων και την επιστροφή τους στα χωριά καθώς, η ζωή στους τουρκοκυπριακούς θύλακες δεν ήταν εύκολη⁷⁵. Ήταν εξαρτημένοι κυρίως από την βοήθεια που τους παρείχε η Τουρκία, πράγμα που έκανε την κυπριακή κυβέρνηση να πιστεύει ότι κάποια στιγμή θα αποδεχόντουσαν το μειονοτικό καθεστώς που προσπάθησε να εφαρμόσει ο Μακάριος το 1963. Η πεποίθηση αυτή οδήγησε την κυπριακή ηγεσία να μην λάβει τα απαραίτητα μέτρα βοήθειας που θα χρειαζόνταν οι Τουρκοκύπριοι για να επιστρέψουν στα χωριά τους παρά την σύμφωνη στάση που έδειξαν στην πρόταση επανεγκατάστασης.

5.4.2 Οι απόπειρες δολοφονιών

Στις 13 Αυγούστου του 1968 ξεκίνησε ένας κύκλος από απόπειρες δολοφονιών σε Ελλάδα και Κύπρο, με πρώτη απόπειρα εκείνη εναντίον του Έλληνα δικτάτορα Γεώργιου Παπαδόπουλου

⁷⁴ Γεώργιος Λιμαντζάκης, “ Η πολιτική οργάνωση των Τουρκοκυπρίων από τους θύλακες έως την εισβολή”, Academia.edu, 2011, σ. 6-7

<https://www.academia.edu/8966585/> %CE%97 %CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE %CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7 %CF%84%CF%89%CE%BD %CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%BF%CE%BA%CF%85%CF%80%CF%81%CE%AF%CF%89%CE%BD %CE%B1%CF%80%CF%8C %CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82 %CE%B8%CF%8D%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CF%82 %CE%AD%CF%89%CF%82 %CF%84%CE%B7%CE%BD %CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%AE_1963-1974 Political Organization of the Turkish Cypriots from the enclaves to the invasion 1963-1974 in Greek > 11 Μαΐου 2020

⁷⁵ Συρίγος, ό. π. σ.156

από τον Αλέκο Παναγούλη. Το σχέδιο είχε σχεδιαστεί όσο ο Παναγούλης βρισκόταν στην Κύπρο αυτοεξόριστος εξαιτίας της άρνησής του να υπηρετήσει το καθεστώς της Αθήνας. Στην εφαρμογή του τον βοήθησε ο υπουργός Εσωτερικών και Άμυνας Πολύκαρπος Γεωρκάτζης στέλνοντάς του με τον διπλωματικό σάκο τα εκρηκτικά⁷⁶ που θα χρειαζόταν για να εκραγούν την ώρα που θα περνούσε ο Παπαδόπουλος από το 31ο χιλιόμετρο Αθηνών- Σουνίου με το αυτοκίνητό του. Ωστόσο η έκρηξη πραγματοποιήθηκε λίγα δευτερόλεπτα αφού είχε περάσει ο δικτάτορας⁷⁷ με αποτέλεσμα ο Παναγούλης να συλληφθεί και να αποκαλυφθεί η συμμετοχή του Κύπριου υπουργού στο σχέδιο. Κάτω από αυτές τις συνθήκες και την πίεση που ασκούσε η Αθήνα, ο Μακάριος αναγκάστηκε να απομακρύνει τον Γεωρκάτζη από τα καθήκοντά του⁷⁸. Στις 8 Μαρτίου του 1970, κατά την απογείωση του ελικοπτερό που θα μετέφερε τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο από την Αρχιεπισκοπή της Κύπρου στην Μονή Μαχαίρα, οπλισμένοι άνδρες που βρίσκονταν σε κοντινή απόσταση άνοιξαν πυρ κατά του ελικοπτερό. Το αποτέλεσμα της επίθεσης ήταν να τραυματιστεί ο χειριστής του ελικοπτερό ο οποίος κατάφερε να προσγειώσει το ελικόπτερο με ασφάλεια. Οι αρχές κατάφεραν να βρουν τους δράστες που αποτελούνταν από υποστηρικτές του Γεωρκάτζη και αντιμακαριακούς, δίνοντας την εντύπωση ότι πίσω από την απόπειρα βρισκόταν ο πρώην υπουργός. Έπειτα από λίγες μέρες, το απόγευμα της 15ης Μαρτίου, ο πρώην υπουργός έπεσε νεκρός σε έναν ερημικό δρόμο έξω από την Λευκωσία από άγνωστο δράστη έως και σήμερα⁷⁹. Οι έρευνες της κυπριακής αστυνομίας συμπέραναν ότι και τα δύο γεγονότα συνδέονται με την ελληνική χούντα και αποκάλυψε τους στόχους της Αθήνας οι οποίοι ήταν να προκαλέσουν την ανατροπή του Μακαρίου και να πάρουν την εξουσία μέσω ενός πραξικοπήματος⁸⁰.

5.4.3 Ελληνοτουρκική Προσέγγιση

Σταδιακά, η δικτατορική κυβέρνηση άρχισε να απομακρύνεται από την ένθερμη υποστήριξη της ένωσης, τοποθετώντας στο υπουργείο Εξωτερικών τον Παναγιώτη Πιπινέλη. Πλέον, πολιτική της κυβέρνησης για το κυπριακό εμφανιζόταν η αποδοχή της κυπριακής ανεξαρτησίας και η εύρεση λύσης μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών⁸¹, προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο μίας νέας ελληνοτουρκικής κρίσης, και η οποία θα μπορούσε να επιβληθεί στους Ελληνοκύπριους. Με την νέα πολιτική που χάραζε ο Έλληνας υπουργός εξωτερικών ξεκίνησε ένας νέος γύρος συνομιλιών έπειτα από την σύμφωνη γνώμη του τούρκου ομόλογού του Ιχσάν Σαμπρί Τσαγλαγιανγκίλ το 1968. Οι διαπραγματεύσεις προέβλεπαν τις απ' ευθείας συνομιλίες ανάμεσα στις δύο κοινότητες με σκοπό την αλλαγή του Συνταγματικού καθεστώτος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Εάν έβαιναν καλώς τότε μετά το πέρας των συνομιλιών θα ακολουθούσε διεθνής συμφωνία στην οποία μέλη θα αποτελούσαν και η Ελλάδα με την Τουρκία⁸². Ο Μακάριος συμφώνησε με τα ελληνικά σχέδια καθώς με

⁷⁶ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ.54-55

⁷⁷ Μιγάλης Ν. Κατσιγέρας, "Η απόπειρα κατά του Παπαδόπουλου", Η Καθημερινή, Αθήνα 2017 <<https://www.kathimerini.gr/928859/article/epikairothta/ellada/h-apopeira-kata-toy-papadopoyloy>> 12 Μαΐου 2020

⁷⁸ Πέτρος Παπαπολυβίου, "Απόπειρα δολοφονίας του Μακαρίου", Η Καθημερινή, Αθήνα 2018, <<https://www.kathimerini.gr/967411/gallery/epikairothta/ellada/apopeira-dolofonias-toy-makariou>> 12 Μαΐου 2020

⁷⁹ Πέτρος Παπαπολυβίου, "Απόπειρα δολοφονίας του Μακαρίου", Η Καθημερινή, Αθήνα 2018

⁸⁰ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 61

⁸¹ Συρίγος, ό. π. σ.192

⁸² Συρίγος, ό. π. σ.193

αυτό το τρόπο ο έλεγχος των διαπραγματεύσεων πρώτον, θα γινόταν ανάμεσα στις δύο κοινότητες και δεύτερον αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να ελέγχει σε μεγαλύτερο βαθμό την πορεία των διαπραγματεύσεων αφού θα βρίσκονταν στα χέρια του. Οι Τουρκοκύπριοι, όντας απομονωμένοι στους θύλακες όπου η ζωή ήταν αρκετά δύσκολη, δέχτηκαν ακόμη και τα δεκατρία σημεία, ωστόσο ο Μακάριος φαινόταν να μην λαμβάνει σοβαρά τις πιέσεις του Πιπινέλη, ο οποίος μέχρι και τον θάνατό του το 1970 ήθελε να βρεθεί λύση και να κλείσει οριστικά το ζήτημα του Κυπριακού. Έπειτα από τον θάνατό του υπουργού, η ελληνική κυβέρνηση άλλαξε για ακόμα μία φορά την πολιτική που ακολουθούσε στα ελληνοτουρκικά ζητήματα και κατ' επέκταση στο κυπριακό. Η Ελλάδα, βρισκόμενη διεθνώς απομονωμένη εξαιτίας του καθεστώτος και της αποχώρησής της από το Συμβούλιο της Ευρώπης, είχε δύο βασικές επιδιώξεις ως προς την εξωτερική της πολιτική τις οποίες έπρεπε να διασφαλίσει. Πρώτον, έπρεπε να αποφύγει οποιαδήποτε κίνηση θα δυσαρεστούσε τις ΗΠΑ, καθώς ήταν η μοναδική χώρα που στήριζε το καθεστώς, και δεύτερον, κατά συνέπεια να αποφύγει κινήσεις που θα ήταν εχθρικές απέναντι στην Τουρκία. Με τα νέα δεδομένα, η χουντική κυβέρνηση άλλαξε την πολιτική της στα ελληνοτουρκικά ζητήματα επιθυμώντας πλέον την επίλυση του κυπριακού ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία και όχι στις δύο κοινότητες του νησιού. Πλέον η ελληνική πλευρά θεωρούσε πως η αποτυχία εύρεσης λύσεως θα είχε ως συνέπεια την τουρκική εισβολή στο νησί με συνακόλουθο αποτέλεσμα την ελληνοτουρκική σύγκρουση, επομένως ο κίνδυνος ανατροπής του καθεστώτος θα ήταν σημαντικός. Στόχος της Ελλάδας πλέον δεν ήταν η ανατροπή του Μακαρίου αυτή καθ' αυτή αλλά η μείωση της δύναμής του και η επιβολή της ελληνικής πολιτικής στο ζήτημα. Επιπλέον, η επιβολή στρατιωτικού καθεστώτος στη γείτονα χώρα, προκάλεσε ένα αίσθημα ταύτισης στην ελληνική κυβέρνηση, θεωρώντας ότι το νέο καθεστώς της Τουρκίας θα συνέβαλε στην σύσφιξη των σχέσεων ανάμεσα στα δύο κράτη. Αν και υπήρχε κοινή αντίληψη πως το ζήτημα πρέπει να τεθεί σε διαβούλευση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, ο νέος Τούρκος πρωθυπουργός Νιχάτ Ερίμ, προτίμησε να λύσει το θέμα στη βάση της διχοτόμησης του νησιού και όχι στην ανεξαρτησία της Κύπρου⁸³. Στην νέα κατάσταση θα πρέπει να προσθέσουμε και την στάση της αμερικανικής ηγεσίας η οποία σταμάτησε να παρεμβαίνει ως προς το κυπριακό και άσκησε μια πιο ανεκτική στάση απέναντι στην Τουρκία εξαιτίας των σημαντικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε στις σχέσεις της με αυτήν αλλά και την ύπαρξη έντονου αντιαμερικανικού αισθήματος στα λαϊκά στρώματα.

⁸³ Συρίγος, ό. π. σ.194-195

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΟΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΟΜΩΣ ΧΟΥΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

6.1 Η ΑΦΙΞΗ ΤΟΥ ΓΡΙΒΑ ΚΑΙ Η ΕΟΚΑ Β'

Την 1^η Σεπτεμβρίου του 1971, ο στρατηγός Γρίβας ο οποίος έπειτα από την αποχώρηση όμως μεραρχίας το 1967 βρισκόταν σε κατ' οίκον περιορισμό στην Αθήνα, κατέφθασε στην Κύπρο. Η άφιξή του στο νησί έγινε κάτω από άκρα μυστικότητα, με καΐκι το οποίο ξεκίνησε το δρομολόγιό του από το Πόρτο Χέλι με προορισμό τον κόλπο Πισσουρίου και από εκεί μεταφέρθηκε στη Λεμεσό από την ομάδα παραλαβής του⁸⁴. Στόχος του Γρίβα δεν ήταν απαραίτητα η πολιτική δράση εναντίων του Μακαρίου, αλλά η σύσταση μιας μυστικής στρατιωτικής οργάνωσης η οποία ονομάστηκε ΕΟΚΑ Β'⁸⁵. Η δημιουργία όμως οργάνωσης είχε είδη ξεκινήσει από το 1969, όταν ο Γρίβας ζήτησε την στρατολόγηση ανδρών και την δημιουργία ενόπλων δυνάμεων, υπό την εποπτεία του συνεργάτη του Κροίσο Χριστοδουλίδη, για την σύσταση όμως σώματος ικανό να πραγματοποιεί στρατιωτικές επιχειρήσεις. Το μέγεθος όμως οργάνωσης πριν την άφιξη του Γρίβα αποτελούνταν από 560 άνδρες και όμως πληροφοριοδότες σε υπουργεία και όμως κρατικές υπηρεσίες. Οι κύριοι στόχοι που προέβλεπε η οργάνωση ήταν η αποτροπή μιας τουρκικής εισβολής, η ανατροπή του μακαρίου και η ένωση όμως Κύπρου με την Ελλάδα. Ο Γρίβας θεωρούσε ότι ο Μακάριος είχε διχάσει όμως ελληνοκύπριους με την ανθενωτική στάση που φαινόταν να διατηρεί και πως μόνο με την αποχώρησή του από την πολιτική ζωή όμως χώρας θα μπορούσε να προχωρήσει το σχέδιο όμως ένωσης. Η ελληνική κυβέρνηση φαίνεται πως διαδραμάτισε κάποιο ρόλο στην υπόθεση, αν όχι ενεργό τουλάχιστον γνώριζε όμως κινήσεις του Γρίβα καθώς σύμφωνα με μαρτυρίες που κατατέθηκαν στην Κυπριακή Βουλή για το Φάκελο όμως Κύπρου, πρώτον, ορισμένοι στενοί συνεργάτες που γνώριζαν και βοήθησαν τον Γρίβα να μεταβεί στην Κύπρο όμως ο Α. Ποταμιανός, ο Κ. Μαστροκόλλιας και τα αδέρφια Σκλαβενίτη, ήταν έμπιστοι συνεργάτες του δικτάτορα Δ. Ιωαννίδη. Δεύτερον, πριν την αναχώρησή του αστυνομική δύναμη που φρουρούσε το σπίτι όπου διέμενε άρχισε σταδιακά να μειώνεται με αποτέλεσμα να γίνει πιο εύκολη η διαφυγή του, και τρίτον, όταν έφτασε στην Κύπρο είχε την πλήρη υποστήριξη των Ελλήνων αξιωματικών όμως Εθνικής Φρουράς και όμως ΕΛΔΥΚ. Επιπροσθέτως, φαίνεται πως η οργάνωση συνδεόταν και οικονομικώς με την κυβέρνηση όμως Αθήνας η οποία την χρηματοδοτούσε προκειμένου να πληρωθούν οι οικογένειες όσων ήταν αντάρτες και καταζητούμενοι από την κυπριακή κυβέρνηση. Κατά την περίοδο όμως δράσης όμως, ο οργάνωση εκπόνησε αρκετά εγκληματικά σχέδια δράσεως τα οποία στην αρχή προέβλεπαν την κλοπή εξοπλισμού από την Εθνική Φρουρά και την αστυνομία με παροχή βοήθειας εκ των έσω και κατάληψη του αρχηγείου όμως Αστυνομίας και του ΡΙΚ. Σημαντικότερο ωστόσο ήταν και το σχέδιο πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου με την ονομασία ΑΠΟΛΛΩΝ το οποίο δημιουργήθηκε τμηματικά σε τρεις εκδόσεις από την άνοιξη του 1972 έως το καλοκαίρι του 1973 όταν και αποκαλύφθηκε. Έπειτα από αυτό το γεγονός τέθηκε σε εφαρμογή τα σχέδια

⁸⁴ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 64-65

⁸⁵ Γεώργιος Γεωργής, "Τα εγκλήματα της ΕΟΚΑ Β'", Τα Νέα, Αθήνα 2004

<<https://www.tanea.gr/2004/04/21/greece/ta-egklimata-tis-eoka-b/>> 13 Μαΐου 2020

ΓΡΟΝΘΟΣ και ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΙΣ, τα οποία προέβλεπαν τον βαθμό και τα μέτρα αντεκδίκησης κατά όμως αστυνομίας, όταν εκείνη συλλάμβανε μέλη όμως ΕΟΚΑ Β', με απαγωγές προσώπων, τοποθέτηση εκρηκτικών, καταστροφή εγκαταστάσεων κ.α. Αποκορύφωμα όμως δράσης όμως οργάνωσης, ήταν η δεύτερη απόπειρα δολοφονίας κατά του Μακαρίου όμως 7 Οκτωβρίου του 1973, όταν μέλη όμως οργάνωσης είχαν τοποθετήσει εκρηκτικό μηχανισμό στον δρόμο από τον οποίο θα περνούσε με το αυτοκίνητο ο Πρόεδρος όμως Κύπρου. Ωστόσο, όμως και στην πρώτη απόπειρα έτσι και σε αυτήν κατάφερε να σωθεί αφού ο μηχανισμός εξερράγη νωρίτερα⁸⁶.

6.2 ΟΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑΤΟΣ ΟΜΩΣ ΤΟ 1972

Στα τέλη του 1971, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ενημερώθηκε από τον πρέσβη όμως ΕΣΣΔ στην Κύπρο, το ενδεχόμενο ανατροπής του έπειτα από όμως αποφάσεις που πήραν η Ελλάδα με την Τουρκία στην Σύνοδο του ΝΑΤΟ στην Λισαβόνα. Κατά την διάρκειά όμως αποφασίστηκε η άμεση επίλυση του ζητήματος μεταξύ των δύο κρατών με την υπογραφή συμφωνίας η οποία προέβλεπε πρώτον, την διμερή επίλυση του Κυπριακού έξω από τα πλαίσια του ΟΗΕ, δεύτερον, την αναγνώριση όμως ισχύος των συμφωνιών Ζυρίχης- Λονδίνου, τρίτον, την αποδοχή των τουρκοκυπριακών προτάσεων για την τοπική αυτονομία σε περίπτωση αποτυχίας των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων και, τέταρτον, την δέσμευση όμως Τουρκίας ότι δεν θα εισβάλει στο νησί χωρίς να έχει προηγηθεί διαβούλευση με την Ελλάδα⁸⁷. Επιπλέον, οι σχέσεις μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας είχαν οξυνθεί για ακόμα μία φορά έπειτα από τη άφιξη τσεχοσλοβακικού οπλισμού τον Ιανουάριο του 1972. Η αντίδραση όμως Αθήνας ήταν έντονη, ζητώντας την παράδοση του οπλισμού στην UNFICYP και την ανάληψη όμως εξουσίας από κυβέρνηση εθνικής ενότητας. Παράλληλα, προετοιμαζόταν από την ελληνική κυβέρνηση σχέδιο πραξικοπήματος και ανατροπής του Μακαρίου, το οποίο έφτασε στα πρόθυρα πραγματοποίησης του έπειτα από την προφορική έγκριση που έδωσε η αμερικανική κυβέρνηση όμως την ελληνική. Μάλιστα, όμως από όμως βασικούς ενόχους του σχεδίου εναντίον του Μακαρίου φαίνεται να ήταν ο κουμπάρος του Ιωαννίδη και στρατηγός όμως ΕΛΔΥΚ, Παύλος Παπαδάκης. Ωστόσο φαίνεται ότι ο αρχιεπίσκοπος και η κυπριακή κυβέρνηση ήταν ενήμεροι για το πραξικόπημα έπειτα από την υποκλοπή συνομιλιών όμως ελληνικής πρεσβείας όμως 14 Φεβρουαρίου του 1972⁸⁸. Ο Μακάριος μπροστά σε αυτή την απειλή, ενημέρωσε τον πρόεδρο όμως κυπριακής Βουλής ο οποίος με την σειρά του συναντήθηκε με τον Αμερικανό πρέσβη για να τον ενημερώσει για το σχέδιο όμως ελληνικής κυβέρνησης. Τελικά το σχέδιο ακυρώθηκε για δύο πιθανούς λόγους. Πρώτον, ενδέχεται έπειτα από την γνωστοποίηση του Γλαύκου Κληρίδη όμως τον πρέσβη των ΗΠΑ πως η κυβέρνηση ήταν ενήμερη για το σχέδιο, οι ΗΠΑ να αναγκάστηκαν να παρέμβουν και να ζητήσουν την ακύρωση του σχεδίου από την ελληνική κυβέρνηση και, δεύτερον, η κινητοποίηση του κυπριακού λαού και η διενέργεια συγκέντρωσης για να υποστηρίξουν τον Αρχιεπίσκοπο. Έπειτα από αυτά τα γεγονότα, ο Μακάριος αποφάσισε να συναντηθεί με τον Γρίβα προκειμένου να προσπαθήσουν να βρουν μία ειρηνική λύση. Η συνάντησή όμως πραγματοποιήθηκε όμως 26 Μαρτίου του ίδιου έτους στο σπίτι όμως αδερφής του Μακαρίου ωστόσο χωρίς την παρουσία των συνεργατών όμως. Από το περιβάλλον του Γρίβα λέγεται ότι συμφώνησαν ο αρχιεπίσκοπος να εγκαταλείψει την θέση του ως πρόεδρος όμως Δημοκρατίας

⁸⁶ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 65-70

⁸⁷ Συρίγος, ό. π. σ. 197

⁸⁸ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 71-72

και από κοινού να βρουν ένα πρόσωπο στο οποίο θα συμφωνούν να αναλάβει αυτό το ρόλο. Από την άλλη πλευρά, οι συνεργάτες του Μακαρίου υποστηρίζουν ότι ο όμως αρνήθηκε την πρόταση του Γρίβα κι αντ' αυτού του πρότεινε να εγκαταλείψει την παράνομη δράση του (δηλαδή την ΕΟΚΑ Β') και να αναλάβει πολιτική δράση⁸⁹. Παράλληλα, ο Μακάριος είχε να αντιμετωπίσει και το λεγόμενο εκκλησιαστικό πραξικόπημα εναντίον του. Αν και ήδη από το 1967 υπήρχαν κληρικοί που ζητούσαν την παραίτηση του Μακαρίου, η κρίση ξέσπασε κατά την συνεδρία όμως Ιεράς Συνόδου όμως 2 Μαρτίου του 1972 στην οποία τρεις μητροπολίτες ζήτησαν την παραίτησή του Μακαρίου από πρόεδρο όμως Κυπριακής Δημοκρατίας. Έπειτα από λίγες μέρες, όμως 7 Μαρτίου, οι τρεις μητροπολίτες καθαίρεσαν τον Μακάριο από τη θέση του Αρχιεπισκόπου και διόρισαν τον Μητροπολίτη Πάφου στη θέση του. Ως απάντηση, ο Μακάριος συγκάλεσε Μείζονα και Υπερτελή Σύνοδο στην οποία έλαβαν μέρος αρκετοί πατριάρχες όμως Ορθόδοξης εκκλησίας, εκτός από αυτή όμως Ελλάδα και το Οικουμενικό πατριαρχείο, και η οποία ακύρωσε την απόφαση καθαίρεσης του Μακαρίου⁹⁰. Σύμφωνα με τον μητροπολίτη Κιτίου, ο οποίος ήταν όμως από όμως τρεις μητροπολίτες, η απόφασή όμως πάρθηκε έπειτα από παρακίνηση όμως από την ελληνική κυβέρνηση, η οποία εκείνη την περίοδο αποσκοπούσε στην αποδυνάμωση του Μακαρίου με κάθε τρόπο.

6.4 Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΡΙΒΑ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΓΡΙΒΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Αν και η Αθήνα αρχικά στήριζε τον Γρίβα, από το 1972 και ιδιαίτερα κατά το φθινόπωρο του 1973, οι σχέσεις του Γρίβα με τον Παπαδόπουλο είχαν περιέλθει σε μία κρίση. Αφορμή των κακών σχέσεων που αναπτύχθηκαν αποτέλεσε η αλλαγή πολιτικής όμως Αθήνας ως όμως το κυπριακό όταν άρχισε να στηρίζει όμως διακοινοτικές συνομιλίες και περιόρισε την στήριξη όμως την ΕΟΚΑ Β', τόσο υλική όσο και οικονομική. Παράλληλα, οι σχέσεις μεταξύ όμως Αθήνας και του Μακαρίου άρχισαν να βελτιώνονται, πράγμα που οδήγησε τον Παπαδόπουλο να κατακρίνει την δράση όμως ΕΟΚΑ Β' και να ζητήσει όμως 24 Αυγούστου του 1973 από τον Γρίβα την παύση όμως⁹¹. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο διακόπηκε και η χρηματοδότηση όμως οργάνωσης από την ελληνική κυβέρνηση, ωστόσο μέλη όμως που ήταν υπέρ όμως δράσης του Γρίβα στη Κύπρο, όμως ο Ιωαννίδης, χρησιμοποίησαν τον τύπο για να υπονομεύσουν την βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Κύπρο. Ωστόσο, όμως 27 Ιανουαρίου του 1974, ο Γρίβας απεβίωσε με αποτέλεσμα ο Μακάριος να αποφασίσει την παραχώρηση αμνηστίας σε όλα τα μέλη όμως ΕΟΚΑ Β, ακόμα και σε όσα μέλη βρίσκονταν όμως φυλακές, ως ένδειξη καλής θελήσεως και ελπίζοντας ότι θα παύσουν όμως δραστηριότητές όμως. Η αντίληψη που είχε ο Μακάριος όμως ήταν πέρα από την πραγματικότητα αφού αμέσως ξεκίνησαν οι διαδικασίες για την ανασύσταση όμως οργάνωσης. Πρώτος αρχηγός στην μετά του Γρίβα περίοδο διατέλεσε ο υπαρχηγός όμως, Γεώργιος Κρούσος, ο οποίος ωστόσο σε μικρό χρονικό διάστημα απομακρύνθηκε από την θέση του εξαιτίας των απόψεών του περί πολιτικοποίησης όμως οργάνωσης. Ο Ιωαννίδης, που πλέον ήταν ο αρχηγός όμως δικτατορίας στην Αθήνα, ήθελε να ελέγχει πλήρως την ΕΟΚΑ Β' και έλαβε ο όμως την απόφαση για την απομάκρυνση του Κρούσου. Πλέον, τα στελέχη όμως ήταν όλα προσκείμενα στο στρατιωτικό καθεστώς του Ιωαννίδη και η δράση όμως περιλάμβανε δολοφονίες εναντίων πολιτών με απώτερο στόχο την δημιουργία εσωτερικής κρίσης και την ανατροπή του Μακαρίου. Ως

⁸⁹ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 74-75

⁹⁰ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 77-79

⁹¹ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 79-80

απάντηση, η κυπριακή κυβέρνηση ίδρυσε το Εφεδρικό Σώμα, το οποίο κατάφερε να συλλάβει πολλά μέλη όμως ΕΟΚΑ Β' χωρίς ωστόσο να καταφέρει την πλήρη εξουδετέρωσή όμως αφού είχε την στήριξη όμως Εθνικής Φρουράς. Προκειμένου να απαλλάξει την Κύπρο από την δράση όμως, αποφάσισε την αποστολή ανοιχτής επιστολής όμως τον Πρόεδρο όμως Ελληνικής Δημοκρατίας που είχε τοποθετήσει ο Ιωαννίδης, Φαίδωνα Γκιζίκη από τον οποίο ζητούσε την επιστροφή των Ελλήνων αξιωματικών όμως Εθνικής Φρουράς στην Ελλάδα. Όμως χρησιμοποίησε ιδιαίτερα σκληρή γλώσσα για την ελληνική κυβέρνηση χαρακτηρίζοντάς την ως την ρίζα του κακού που τροφοδοτεί και συντηρεί την ΕΟΚΑ Β⁹². Ο πρόεδρος όμως Κυπριακής Βουλής Γλαύκος Κληρίδης αλλά και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής που βρισκόταν στο Παρίσι, προειδοποίησαν τον Μακάριο πως η δημοσιοποίηση όμως επιστολής θα μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο ενδεχόμενο όμως πραξικοπήματος εκ μέρους όμως Αθήνας, ωστόσο ο Αρχιεπίσκοπος διαφώνησε με αυτή την άποψη, απορρίπτοντας όμως προτάσεις του Κληρίδη που ίσως θα βοηθούσαν την Κύπρο να αποφύγει αυτό το ενδεχόμενο⁹³.

6.4 ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

6.4.1 Η προετοιμασία του πραξικοπήματος

Όμως προκύπτει από τα προηγούμενα κεφάλαια, οι σχέσεις ανάμεσα στην ελληνική χουντική κυβέρνηση και τον Μακάριο ήταν τεταμένες και η κρίση κορυφώθηκε με την αποστολή όμως ανοιχτής επιστολής του Αρχιεπισκόπου όμως τον Πρόεδρο όμως Ελληνικής Δημοκρατίας, Φαίδωνα Γκιζίκη. Η πεποίθηση όμως ελληνικής ηγεσίας ότι ο Μακάριος ήταν αντίθετος ως όμως την ένωση αλλά και το ότι δεν ακολουθούσε όμως εντολές όμως Αθήνας είχε οδηγήσει όμως φορές την ελληνική κυβέρνηση να ετοιμάσει σχέδια για την ανατροπή του Μακαρίου και την εγκατάσταση κυβέρνησης φιλικά προσκείμενης όμως το καθεστώς των Αθηνών. Το πραξικόπημα όμως 15^{ης} Ιουλίου του 1974 φαίνεται να είχε σχεδιαστεί από τον Ιωαννίδη ήδη από τον Νοέμβριο του 1973 για να πραγματοποιηθεί τον Μάιο του 1974 όταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος θα βρισκόταν στην Κίνα για επίσημη επίσκεψη. Ωστόσο τα στοιχεία από το πόρισμα όμως επιτροπής για το φάκελο όμως Κύπρου δείχνουν ότι το σχέδιο άρχισε να προετοιμάζεται δύο με τρεις μήνες πριν να πραγματοποιηθεί, ενώ η τελική απόφαση για την πραγματοποίησή του λήφθηκε κατά την περίοδο που ο Μακάριος απέστειλε την ανοιχτή επιστολή. Ενορχηστρωτές του σχεδίου ήταν ο Φαίδωνας Γκιζίκης, Πρόεδρος όμως Ελληνικής Δημοκρατίας, ο Αδαμάντιος Ανδρουτσόπουλος, Πρωθυπουργός, ο Δημήτριος Ιωαννίδης, αρχηγός όμως Χούντας, και ο Γρηγόριος Μπονάνος, αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων. Η υλοποίηση του σχεδίου δόθηκε στον ταξίαρχο Μιχαήλ Γεωργίτη και στον διοικητή των Δυνάμεων Καταδρομών, Κωνσταντίνο Κομπόκη. Κατά την διάρκεια όμως σύσκεψης που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα όμως αρχές του Ιουλίου, καθορίστηκαν και οι συνθηματικές εκφράσεις που θα έπρεπε να χρησιμοποιούν όσοι συμμετείχαν στο πραξικόπημα. Για την έναρξη του πραξικοπήματος η συνθηματική έκφραση ήταν "*Αλέξανδρος εισήχθη νοσοκομείον*". Έπειτα, εάν όλα έβαιναν βάση σχεδίου, η συνθηματική έκφραση ήταν

⁹² Ντίνος Ηλιάδης, "50 Ιστορικές στιγμές που σημάδεψαν την Κύπρο (1821-2004)", Κάκτος, Αθήνα 2011, σ. 257-262

⁹³ Θανάσης Τσώκος, "Κληρίδης, Μακάριος και η προς Γκιζίκην επιστολή", Η σημερινή της Κυριακής, 2014, <<https://simerini.sigmalive.com/article/2014/7/10/klerides-makar-ios-kai-e-pros-gkiziken-epistole/>> 22 Μαΐου 2020

“*Αλέξανδρος πάει καλά*” ενώ στην αντίθετη περίπτωση ήταν “*Αλέξανδρος ασθενεί βαρέως*”⁹⁴. Στη συνέχεια, ο Γεωργίτσος και ο Κομπόκης επέτρεψαν στην Κύπρο όπου ενημέρωσαν ορισμένους ελλαδίτες αξιωματικούς για το σχέδιο, χωρίς ωστόσο να συμφωνήσουν σε αυτό για τέσσερις κυρίως λόγους. Πρώτον, υπήρχε ο κίνδυνος να ξεσπάσουν εσωτερικές αναταραχές εξαιτίας όμως μεγάλης υποστήριξης που είχε από τον λαό ο Μακάριος. Δεύτερον, οι μονάδες ήταν διαλυμένες, ενώ, τρίτον, η προετοιμασία για ένα τέτοιο σχέδιο ήταν ελλιπείς. Τελευταίο αλλά και πιο σημαντικό ήταν το ενδεχόμενο μιας στρατιωτικής εισβολής⁹⁵. Παρά την εύλογη ανησυχία των Ελλήνων αξιωματικών η κυβέρνηση όμως Αθήνας απέρριψε όμως ανησυχίες όμως ζητώντας την συνέχιση του σχεδίου με όμως διορθώσεις. Επιπλέον, η Αθήνα πίστευε ότι θα είχε με το μέρος όμως την Ουάσιγκτον, καθώς σε καμία περίπτωση δεν θα ήθελε να γίνει πόλεμος ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Ωστόσο, η αντίληψη αυτή ήταν λανθασμένη αφού έπειτα από την κατάρρευση των σχεδίων Άτσεσον μία δεκαετία νωρίτερα, η Αμερικανική πολιτική θα βασιζόταν στην διατήρηση όμως συμμαχίας με την Τουρκία η οποία ήταν σημαντικότερη για όμως ΗΠΑ. Προκειμένου όμως να τεθεί σε εφαρμογή το σχέδιο, η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να καλέσει στην Αθήνα όμως 13 Ιουλίου τον πρόεδρο όμως Ελλάδας στην Κύπρο, Ευστάθιο Λαγάκου, τον αρχηγό όμως Εθνικής Φρουράς, Γεώργιο Ντενίση και τον διοικητή όμως ΕΛΔΥΚ, Νικόλαος Νικολαΐδης. Στόχος όμως ελληνικής κυβέρνησης ήταν να μην κινήσουν οποιαδήποτε υποψία στην Κύπρο περί επικείμενου πραξικοπήματος, πράγμα που το κατάφεραν καθώς ο Μακάριος πίστευε ότι το πραξικόπημα δεν θα γινόταν εφόσον έλειπαν τα σημαντικά αυτά πρόσωπα από το νησί.

6.4.2 Η εκδήλωση του Πραξικοπήματος και η φυγή του Μακαρίου

Το πραξικόπημα εκδηλώθηκε όμως 8.15’ το πρωί όμως 15^{ης} Ιουλίου του 1974⁹⁶ όταν τα πρώτα τεθωρακισμένα εγκατέλειψαν όμως βάσεις όμως, μετά την επιστροφή του Μακαρίου στο Προεδρικό Μέγαρο από το εξοχικό του στο όρος Τρόδος όπου και είχε περάσει το Σαββατοκύριακο του. Όμως 8.20’ τα πρώτα άρματα μάχης, τα τεθωρακισμένα και οι καταδρομείς είχαν καταφθάσει έξω από το Προεδρικό Μέγαρο⁹⁷ το οποίο και άρχισαν να κανονιοβολούν την ώρα που ο Μακάριος δεχόταν επίσκεψη μιας ομάδας μαθητών από την Αίγυπτο. Παρά το γεγονός ότι το κτήριο καταστράφηκε μέσα σε μιάμιση ώρα, ο Αρχιεπίσκοπος κατάφερε να εγκαταλείψει το προεδρικό μέγαρο από την δυτική πλευρά του Μεγάρου η οποία δεν ελεγχόταν ακόμα από όμως πραξικοπηματίες. Παράλληλα με την κατάληψη του Προεδρικού Μεγάρου, και μέχρι το απόγευμα όμως όμως ημέρας, είχαν υπό τον έλεγχό όμως καίρια σημεία όμως χώρας όμως το Αρχηγείο όμως Αστυνομίας, του ΡΙΚ, του στρατοπέδου του Εφεδρικού, όμως Αρχιεπισκοπής, των κεντρικών Φυλακών και του Διεθνούς Αερολιμένα όμως Λευκωσίας⁹⁸. Από το ΡΙΚ, η Εθνική Φρουρά διέδωσε ψευδώς πως ο Μακάριος ήταν νεκρός και ανακοίνωσε την δημιουργία κυβέρνησης εθνικής σωτηρίας με

⁹⁴ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 90

⁹⁵ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 91

⁹⁶ Ομάδα σύνταξης Euronews, ” Κύπρος: 45 χρόνια από το προδοτικό πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου” Euronews, 2019 <<https://gr.euronews.com/2019/07/15/kypros-45-xronia-apo-to-prodotiko-praksikopima-tis-15hs-iouliou-1974-video>>

⁹⁷ Ντίνος Ηλιάδης, ”50 Ιστορικές στιγμές που σημάδεψαν την Κύπρο (1821-2004)”, Κάκτος, Αθήνα 2011, σ. 263

⁹⁸ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 94

τέσσερις βασικούς στόχους. Πρώτον, την αποκατάσταση των σχέσεων με την Ελλάδα και την εκκλησία, δεύτερον, την επίλυση του κυπριακού, τρίτον, την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετώπιζε ο λαός και, τέλος, την προκήρυξη εκλογών εντός όμως έτους⁹⁹. Κατά την διάρκεια του πραξικοπήματος έπεσαν νεκροί 82 ένοπλοι καθώς και 16 άμαχοι πολίτες. Για την διαφυγή του Μακαρίου υπήρχαν δύο εκδοχές. Κατά την πρώτη υποστηριζόταν ότι ο Μακάριος είχε παραμείνει στο εξοχικό του και δεν έφτασε ποτέ στο Μέγαρο, ωστόσο υπήρχε πλήθος μαρτυριών που τον τοποθετούσαν εκείνη την ώρα στο κτήριο. Κατά την δεύτερη, λεγόταν ότι σκοπίμως είχε αφηθεί αφύλαχτη η δυτική πλευρά προκειμένου να εγκαταλείψει το Μέγαρο με ασφάλεια. Ωστόσο, οι εντολές που είχαν λάβει οι πραξικοπηματίες ήταν να πιάσουν τον Μακάριο ζωντανό και μόνο αν χρειαστεί να δολοφονηθεί. Όμως, η δυτική πλευρά είχε παραμείνει αφύλαχτη καθώς τα άρματα που είχαν οριστεί να την καλύψουν, δέχθηκαν επίθεση από τμήματα του Εφεδρικού με αποτέλεσμα να καθυστερήσει η άφιξη όμως στο σημείο. Με αυτό το τρόπο κατάφερε να μεταφερθεί στην Μονή Κύκκου στη Πάφο από όπου και απήχυθε όμως τον Κυπριακό λαό μήνυμα με τα ακόλουθα λόγια «*Ελληνικέ Κυπριακέ λαέ. Γνώριμη είναι η φωνή που ακούεις. Γνωρίζεις ποίος σου ομιλεί. Είμαι ο Μακάριος! Είμαι εκείνος τον οποίον συ εξέλεξες διά να είναι ηγέτης σου. Δεν είμαι νεκρός, όμως η χούντα των Αθηνών και οι εδώ εκπρόσωποί όμως θα ήθελαν. Είμαι ζωντανός!...*»¹⁰⁰ διαψεύδοντας έτσι την είδηση του ΡΙΚ περί του θανάτου του. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον Μακάριο, η ηγεσία όμως χούντας στην Κύπρο αποφάσισε πρώτον, να δημιουργηθεί μία φάλαγγα από τεθωρακισμένα και άρματα με σκοπό να κατευθυνθούν όμως την Πάφο, και δεύτερον, να πυρπολήσουν τον ραδιοφωνικό σταθμό από όπου μετέδιδε ο Αρχιεπίσκοπος το μήνυμα του. Ωστόσο, ο αρχιεπίσκοπος κατάφερε την επόμενη μέρα, δηλαδή όμως 16 Ιουλίου, να μεταφερθεί όμως την Βρετανική βάση του Ακρωτηρίου και από εκεί με αεροσκάφος στη Μάλτα και όμως 17 Ιουλίου να φτάσει στο Λονδίνο. Έπειτα, όμως 19 Ιουλίου, μεταφέρθηκε στη Νέα Υόρκη προκειμένου να παρευρεθεί στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και να καταγγείλει την ανατροπή του το καθεστώσ όμως Αθήνας¹⁰¹. Παράλληλα με την καταδίωξη του Μακαρίου, δημιουργήθηκε κι ένα νέο πρόβλημα για την ηγεσία του πραξικοπήματος, αυτό όμως απουσίας Προέδρου όμως Δημοκρατίας. Ήδη κατά την διάρκεια των συσκέψεων είχαν προταθεί κάποια ονόματα, όμως μετά το πραξικόπημα είτε δεν μπορούσαν να έρθουν σε επαφή με αυτά τα άτομα, είτε άλλοι δεν αποδέχθηκαν την θέση εφόσον ο Μακάριος ήταν ακόμη εν ζωή και είχε διαφύγει. Ανάμεσά όμως ήταν και ο πρόεδρος όμως Βουλής Γλαύκος Κληρίδης καθώς και τρεις ανώτεροι δικαστές, χωρίς ωστόσο να δεχθούν την πρόταση. Εν τέλει, το απόγευμα όμως 15^{ης} Ιουλίου, Πρόεδρος όμως Δημοκρατίας ορκίστηκε από τον μητροπολίτη Πάφου Γεννάδιο, ο βαθύτατα αντιμακαριακός δημοσιογράφος και πρώην μέλος όμως ΕΟΚΑ Νίκος Σαμψών που συμμετείχε στο σχέδιο ανατροπής του Μακαρίου και βρισκόταν εκείνη την ώρα στο ΓΕΕΦ.

⁹⁹ Ντίνος Ηλιάδης, "50 Ιστορικές στιγμές που σημάδεψαν την Κύπρο (1821-2004)", Κάκτος, Αθήνα 2011, σ. 264

¹⁰⁰ Ντίνος Ηλιάδης, "50 Ιστορικές στιγμές που σημάδεψαν την Κύπρο (1821-2004)", Κάκτος, Αθήνα 2011, σ. 265

¹⁰¹ Πέτρος Παπαπολυβίου, "Από το πραξικόπημα στην εισβολή", Η Καθημερινή, Αθήνα 2019, <<https://www.kathimerini.gr/1058087/gallery/epikairothta/kosmos/apo-to-pra3ikophma-sthn-eisvolh>> 26 Μαΐου 2020

6.4.3 Τα αποτελέσματα του Πραξικοπήματος

Αμέσως μετά την ορκωμοσία όμως όμως Κυπριακής κυβέρνησης, επέβαλαν λογοκρισία στα ΜΜΕ και το ΡΙΚ πέρασε στον έλεγχο του νέου στρατιωτικού καθεστώτος¹⁰². Παράλληλα, αποφυλακίστηκαν όσα μέλη όμως ΕΟΚΑ Β' βρίσκονταν όμως φυλακές ενώ διαλύθηκε και το Εφεδρικό αστυνομικό σώμα του Μακαρίου. Ο στρατηγός και αρχηγός όμως Εθνικής Φρουράς, Γεώργιος Ντενίσης, ο οποίος ήταν κατά όμως ανατροπής του Μακαρίου, παραιτήθηκε μόλις έμαθε για τα γεγονότα ενώ βρισκόταν στην Αθήνα. Όμως 17 Ιουλίου του 1974 τα πρώτα δείγματα όμως επερχόμενης τουρκικής εισβολής άρχισαν να διαφαίνονται με την αύξηση των πολεμικών πλοίων που στάθμευαν στο λιμάνι όμως Μερσίνης, την επιστράτευση που έγινε στους τουρκοκυπριακούς θύλακες με παράλληλη βελτίωση των αμυντικών του θέσεων και τον διπλασιασμό των Τουρκοκύπριων σκοπών, την μεταφορά των Τουρκοκυπρίων από την Κερύνεια στον θύλακα όμως Λευκωσίας καθώς και την παρουσία πολεμικών αεροσκαφών πάνω από τον εναέριο χώρο όμως Κύπρου, ιδιαίτερα πάνω από την Καρπασία. Η νέα ηγεσία δεν εκτίμησε επαρκώς όμως προθέσεις όμως Τουρκίας, παρά όμως πληροφορίες για επικείμενη τουρκική επέμβαση στο νησί από έναν Έλληνα αξιωματικό που υπηρετούσε σε βάση του ΝΑΤΟ στην Σμύρνη και άλλων ελληνοκύπριων πολιτών που είχαν ενημερωθεί από τουρκοκύπριους¹⁰³. Στην μη σωστή εκτίμηση όμως κρίσιμης κατάστασης φαίνεται πως συνέβαλε και η παρουσία του υφυπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ στην Αθήνα, Τζόζεφ Σίσκο, με αποτέλεσμα η Αθήνα να θεωρεί αδύνατη την πραγματοποίηση όμως Τουρκικής εισβολής. Οι λανθασμένες εκτιμήσεις είχαν ως αποτέλεσμα να μην παρθεί κανένα μέτρο μπροστά στο ενδεχόμενο όμως τουρκικής εισβολής. Σε διεθνές επίπεδο, καμία χώρα από όμως Μεγάλες Δυνάμεις δεν προσπάθησε να αποτρέψει την εισβολή καθώς εκείνη την περίοδο οι ΗΠΑ βρίσκονταν εν μέσω του πολιτικού σκανδάλου και ο υπουργός εξωτερικών όμως χώρας δεν ήθελε να εμπλακεί στο ζήτημα. Δεν καταδίκασαν ούτε την ανατροπή του Μακαρίου, ούτε προσπάθησαν να αποτρέψουν την τουρκική εισβολή. Η Μ. Βρετανία δεν ήθελε να παρέμβει στην Κύπρο, ούτε δέχτηκε την πρόταση του τούρκου πρωθυπουργού Μπουλέντ Ετσεβίτ για ανάληψη κοινής δράσεως στην Κύπρο. Η ΕΣΣΔ αν και καταδίκασε το πραξικόπημα, θεωρούσε πως το ζήτημα αποτελεί εσωτερική κρίση όμως Δύσης και δεν ήθελε να παρέμβει περισσότερο¹⁰⁴. Όμως 19 Ιουλίου, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος με μία ιστορική ομιλία στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ παρουσίασε τα γεγονότα ανατροπής του και κατέδειξε ως υπεύθυνη την ελληνική κυβέρνηση *“Το πραξικόπημα όμως ελληνικής χούντας αποτελεί εισβολή, και οι συνέπειές του πλήττουν ολόκληρο τον κυπριακό λαό, Έλληνες και Τούρκους.”*¹⁰⁵. Για πολλούς, η ομιλία του θεωρείται ως κάλεσμα όμως την Τουρκία για επέμβαση στο νησί, ωστόσο η αφορμή για αυτήν αποτέλεσε η ανατροπή του Μακαρίου από την ελληνική χούντα. Το πρωί όμως 20¹⁵ Ιουλίου του 1974 οι πρώτες επιθέσεις δια αέρος και θαλάσσης υπό την ονομασία ΑΤΤΙΛΑΣ 1 έλαβαν χώρα, σηματοδοτώντας την νέα περίοδο στην οποία θα βρισκόταν η Κύπρος μέχρι και σήμερα.

¹⁰² Πέτρος Παπαπολυβίου, “Από το πραξικόπημα στην εισβολή”, Η Καθημερινή, Αθήνα 2019

¹⁰³ Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011 σ. 114-115

¹⁰⁴ Συρίγος, ό. π. σ. 222

¹⁰⁵ Συρίγος, ό. π. σ. 221

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το ελληνικό πραξικόπημα και η τουρκική εισβολή στη Κύπρο είχαν σοβαρές επιπτώσεις τόσο στη Κύπρο όσο και στην Ελλάδα. Αρχικά το στρατιωτικό καθεστώς όμως Αθήνας μη μπορώντας να αντέξει το κόστος των ενεργειών του οδηγήθηκε σε κατάρρευση. Το κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε ήρθε να καλύψει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής αναλαμβάνοντας τον ρόλο του πρωθυπουργού συμμετέχοντας όμως διασκέψεις στην Γενεύη οι οποίες όμως δεν κατάφεραν να λύσουν το πρόβλημα με αποτέλεσμα να πραγματοποιηθεί η δεύτερη φάση όμως εισβολής υπό την ονομασία ΑΤΤΙΛΑΣ 2. Η δεύτερη στρατιωτική εισβολή είχε ως αποτέλεσμα την κατοχή του 36,3% του κυπριακού εδάφους από όμως Τουρκοκύπριους, να σκοτωθούν 2.000 άτομα, περίπου 200 χιλιάδες ελληνοκύπριοι να εγκαταλείψουν όμως εστίες όμως κα 20 χιλιάδες να παραμείνουν εγκλωβισμένοι στα τουρκοκυπριακά εδάφη. Η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να αποχωρήσει από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ προκειμένου να εκτονώσει την αγανάκτηση που υπήρχε στο εσωτερικό όμως χώρας. Παρόλο που η δεύτερη εισβολή κράτησε δύο μέρες πριν να υπάρξει εκεχειρία, οι παραμονή μεγάλου αριθμού Τούρκων στρατιωτών έως και σήμερα στα κατεχόμενα, η ανακήρυξη του βόρειου τμήματος του νησιού με την ονομασία “ Τουρκική Δημοκρατία όμως Βορείου Κύπρου” και ο παράνομος εποικισμός από τα νότια παράλια όμως Τουρκίας όμως τα κατεχόμενα, αποτελούν εμπόδιο στην εύρεση λύσης στο ζήτημα όμως επανένωσης του νησιού μέχρι και σήμερα. Το 2003, πριν την επικείμενη ένταξη όμως Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έγιναν προσπάθειες για επανένωση όμως Κύπρου μέσα από το σχέδιο που είχε προτείνει ο έβδομος Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν, ωστόσο παρά το γεγονός πως οι Τουρκοκύπριοι ψήφισαν υπέρ του σχεδίου, οι ελληνοκύπριοι το απέρριψαν. Έκτοτε, το ζήτημα παραμένει στάσιμο, χωρίς ιδιαίτερη πρόοδο αν και παροδικά γίνονται κάποιες συζητήσεις οι οποίες όμως δεν έχουν κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Έντυπη Βιβλιογραφία

Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2018

Γιάννης Δ. Σακκάς, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός κόσμος 1947-1974*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012

William Halle, *Τουρκική Εξωτερική Πολιτική*, εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα 2016

2. Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

Άγγελος Μ. Συρίγος, Το Κυπριακό στο Συμβούλιο Ασφαλείας, Η Καθημερινή, Αθήνα 2016 <https://www.kathimerini.gr/866956/article/epikairothta/kosmos/to-kypriako-sto-symvoylio-asfaleias>

Άγγελος Μ. Συρίγος, Η ελληνική μεραρχία στη Κύπρο (1964-1968) και ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων στον τόμο: Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα από το 1945 έως το 1974: Αναζητώντας Θέση στον Κόσμο, Πατάκης, Λευκωσία 2013, <https://www.academia.edu/9785904/%CE%97%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AF%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%1964-68%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD%CE%B4%CF%85%CE%BD%CE%AC%CE%BC%CE%B5%CF%89%CE%BD>

Άγγελος Μ. Χρυσοστόμου, Από τον Κυπριακό Στρατό μέχρι και τη δημιουργία της Εθνικής Φρουράς (1959-1964) : η διοικητική δομή, στελέχωση, συγκρότηση και οργάνωση του Κυπριακού Στρατού και η δημιουργία ένοπλων ομάδων-οργανώσεων στις δύο κοινότητες, Διπλωματική Διατριβή, Λευκωσία 2013, <https://gnosis.library.ucy.ac.cy/handle/7/39339>

Άγγελος Χρυσοστόμου, Τα «13 σημεία» του Μακαρίου, Η Καθημερινή, Αθήνα 2016 <https://www.kathimerini.gr/859860/article/epikairothta/kosmos/ta-13-shmeia-toy-makarion>

Άγγελος Χρυσοστόμου, Διακοινοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2016, <https://www.kathimerini.gr/world/862573/diakoinotikes-sygkroyseis-stin-kypro/>

Αναστασία Γιάγκου, Οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, Η Καθημερινή, 2015, <https://www.kathimerini.gr/society/807463/oi-symfonies-zyrichis-kai-londinoy/>

Ανδρέας Κυριακού, Αυτόπτης μάρτυρας, στον τόμο: Πολιτική Κύπρος 1940-1987, Academia.edu, 2001, https://www.academia.edu/8906063/%CE%91%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%80%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%BC%CE%AC%CF%81%CF%84%CF%85%CF%81%CE%B1%CF%82_%CE%BC%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82_%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%BF

Αντώνης Κλάνης, Η επιστολή Τζόνσον προς Ινονού, Η Καθημερινή, Αθήνα 2016 <https://www.kathimerini.gr/868689/article/epikairothta/kosmos/h-epistolh-tzonson-pros-inonoy>

Βαλάντης Αθανασίου, Το Ένωτικό Δημοψήφισμα, Academia.edu, https://www.academia.edu/10374263/%CE%A4%CE%BF_%CE%B5%CE%BD%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1

Βουλή των Αντιπροσώπων <http://www.parliament.cy/el/general-information/historical-review>

Βουλή των Αντιπροσώπων, Πόρισμα Επιτροπής για τον Φάκελο της Κύπρου, Λευκωσία 2011, <http://www.parliament.cy/el/significant-papers/%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%AE%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%AC%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85-17-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%AF%CE%BF%CF%85-2011>

Γεώργιος Γεωργής, Τα εγκλήματα της ΕΟΚΑ Β, Τα Νέα, Αθήνα 2004 <https://www.tanea.gr/2004/04/21/greece/ta-egklimata-tis-eoka-b/>

Γεώργιος Λιμαντζάκης, Η πολιτική οργάνωση των Τουρκοκυπρίων από τους θύλακες έως την εισβολή, Academia.edu, 2011, https://www.academia.edu/8966585/%CE%97_%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%BF%CE%BA%CF%85%CF%80%CF%81%CE%AF%CF%89%CE%BD_%CE%B1%CF%80%CF%8C_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CE%B8%CF%8D%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CF%82_%CE%AD%CF%89%CF%82_%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%AE_1963-

[1974 Political Organization of the Turkish Cypriots from the enclaves to the invasion 1963-1974 in Greek](#)

Γιάννης Γουλιέλμος, Η κρίσιμη συνάντηση του Έβρου το 67, Η Καθημερινή, Αθήνα 2007 <https://www.kathimerini.gr/306252/article/epikairothta/ellada/h-krisimh-synanthsh-toy-evroy-to-67>

Γιάννης Δ. Σακκάς, Η Ελλάδα στη Μεσόγειο 1950-2004, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, 2015, <https://www.ebooks4greeks.gr/h-ellada-sth-mesogeio-1950-2004>

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Ψήφισμα 186/1964 [https://www.pio.gov.cy/%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-186-\(1964\).html](https://www.pio.gov.cy/%CF%88%CE%AE%CF%86%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-186-(1964).html)

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών,
Έκθεση Galo Plaza (1965) [https://www.pio.gov.cy/%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-galo-plaza-\(1965\).html](https://www.pio.gov.cy/%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-galo-plaza-(1965).html)

Ευάγγελος Βενέτης, Το Σύμφωνο της Βαγδάτης, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2013, <https://www.kathimerini.gr/world/505791/to-symfono-tis-vagdatis/>

Ηρακλής Αραβίδης, CENTO: Το Μέλλον Του NATO;, Power Politics, 2017, <https://powerpolitics.eu/cento-%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85-nato/>

Θανάσης Τσώκος, Κληρίδης, Μακάριος και η προς Γκιζίκην επιστολή, Η σημερινή της Κυριακής, 2014, <https://simerini.sigmalive.com/article/2014/7/10/klerides-makarios-kai-e-pros-gkiziken-epistole/>

Μακάριος Δρουσιώτης, Η αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από την Κυπριακή Δημοκρατία, Πολίτης, 2008, <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=3205&-V=history>

Μηχανή του Χρόνου, Ο Μακάριος δεν ήθελε να ακούει για ένωση, άλλα έλεγε και άλλα έκανε. Ο Γρίβας δεν ήταν πολιτικός. Μία συνέντευξη του Κ. Μητσοτάκη για την Κύπρο, 2011 <https://www.mixanitouxronou.com.cy/keimena-anagnoston/o-makarios-den-ithele-na-akoui-gia-enosi-alla-elege-ke-alla-ekane-o-grivas-den-itan-politikos-i-dichotomisi-tha-ine-egklima-mia-synentefxi-tou-k-mitsotaki-gia-tin-kypro/>

Μηχανή του Χρόνου, Η αιματηρή σύγκρουση της Εθνικής Φρουράς και Τουρκοκυπρίων στο χωριό Κοφίνου που άνοιξε τον δρόμο στον Αττίλα. Η παρέμβαση των Αμερικανών, <https://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/i-ematiri-sigkrousi-tis-ethnikis-frouras-ke-tourkokiprion-sto-chorio-kofinou->

[pou-anixe-to-dromo-ston-attila-i-paremvasi-ton-amerikanon-ke-i-apofasi-tis-ellinikis-chountas-na-aposiri-tin-elliniki-mer/](https://www.kathimerini.gr/946401/ta-shedia-atseson-gia-tin-epilusi-tou-kupriakou-augoustos-1964/)

Μιχάλης Στούκας, Τα σχέδια Άτσεσον για την επίλυση του Κυπριακού (Αύγουστος 1964), Πρώτο Θέμα, 2019, <https://www.protothema.gr/stories/article/946401/ta-shedia-atseson-gia-tin-epilusi-tou-kupriakou-augoustos-1964/>

Μιχάλης Στούκας, Νοέμβριος 1967: Τα γεγονότα της Κοφίνου και η αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας από την Κύπρο, Πρώτο Θέμα, Αθήνα 2018
<https://www.protothema.gr/stories/article/839798/noemvrios1967-ta-gegonota-tis-kofinou-kai-i-apohorisi-tis-ellinikis-merarhias-apo-tin-kupro/>

Μιχάλης Ν. Κατσιγέρας, Η απόπειρα κατά του Παπαδόπουλου, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2017, <https://www.kathimerini.gr/928859/article/epikairothta/ellada/h-apopeira-kata-toy-papadopoyloy>

Ντίνος Ηλιάδης, 50 Ιστορικές στιγμές που σημάδεψαν την Κύπρο (1821-2004) , Κάκτος, Αθήνα 2011, <http://yiorkadjis.org.cy/50stigmis.pdf>

Ομάδα σύνταξης Euronews, Κύπρος: 45 χρόνια από το προδοτικό πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου, Euronews, 2019 <https://gr.euronews.com/2019/07/15/kypros-45-xronia-apo-to-prodotiko-praksikopima-tis-15hs-iouliou-1974-video>

Πανελλήνια Ένωση Αξιωματικών Και Κατώτερων Πληρωμάτων Επαγγελματικών & Ιδιωτικών Θαλαμηγών Σκαφών: <https://www.hyca.gr/pdf/biggest-island.pdf>

Πέτρος Παπαπολυβίου, Απόπειρα δολοφονίας του Μακαρίου, Η Καθημερινή, Αθήνα 2018,
<https://www.kathimerini.gr/967411/gallery/epikairothta/ellada/apopeira-dolofonias-toy-makariou>

Πέτρος Παπαπολυβίου, Από το πραξικόπημα στην εισβολή, Η Καθημερινή, Αθήνα 2019, <https://www.kathimerini.gr/1058087/gallery/epikairothta/kosmos/apo-to-praxikophma-sthn-eisvolh>

Σωτήρης Ρούσσο, Το Κίνημα των Αδεσμεύτων, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2015,
<https://www.kathimerini.gr/world/841207/to-kinima-ton-adesmeyton/>

Σωτήρης Ρίζας, Το πραξικόπημα Ιωαννίδη στη Κύπρο, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2019,
<https://www.kathimerini.gr/society/1057465/to-praxikopima-ioannidi-stin-kypro/>

Σωτήρης Ρίζας, Η κρίση του Νοεμβρίου 1967, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2017,
<https://www.kathimerini.gr/society/920606/i-krisi-toy-noemvrioy-1967/>

Σωτήρης Ρίζας, Ελληνοτουρκική συνάντηση στον Έβρο, Η Καθημερινή, Αθήνα 2017 <https://www.kathimerini.gr/919635/article/epikairothta/ellada/ellhnotoyrkikh-synanthsh-ston-evro>

Σωτήρης Ρίζας, Το σχέδιο Άτσεσον για το Κυπριακό, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2016, <https://www.kathimerini.gr/world/870314/to-schedio-atseson-gia-to-kypriako/>

Τμήμα Σύνταξης Pontos News, Σαν σήμερα, το 1931, κορυφώνονται τα Οκτωβριανά της Κύπρου, Pontos News, 2018, <http://www.pontos-news.gr/article/185609/san-simera-1931-koryfonontai-ta-oktovriana-tis-kyproy>

Τμήμα σύνταξης Πρώτου Θέματος, «Δεν ξεχνώ»: 50 χρόνια από τα αιματηρά γεγονότα του 1963 στην Κύπρο, Πρώτο Θέμα, Αθήνα 2013 <https://www.protothema.gr/stories/article/338973/den-xehno-50-hronia-apo-ta-aimatira-gegonota-tou-1963-stin-kupro/>

Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας, THE “AKRITAS PLAN” AND THE “IKONES” DISCLOSURES OF 1980, <http://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa>

Υπουργείο Εξωτερικών , Η Κύπρος και το κίνημα των αδεσμεύτων χωρών <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/All/B66BD373D07F44CCC2257F9C0042B2F5?OpenDocument>

Φωτεινή Τομαή, Όταν ναυάγησε το σχέδιο Άτσεσον, Το Βήμα, 2010, <https://www.tovima.gr/2010/12/12/world/otan-nayagise-to-sxedio-atseson/>

CIA Library, TURKISH REACTION TO PRESIDENT JOHNSON'S LETTER TO PRIME MINISTER INONU https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000615268.pdf

Frank Hoffmeister, ”Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan And EU Accession”, Επιμέλεια Frank Hoffmeister, Koninklijke Brill NV, Leiden 2006 https://books.google.gr/books?id=LZXbg3ZwvGoC&pg=PA1&hl=el&source=gbs_to_c_r&cad=3#v=onepage&q&f=false

The New York Times Archives, JOHNSON WARNS INONU ON CYPRUS; Invites Him to U.S. for Talks- Turkey Said to Give Up Plan for a Landing, 1964, <https://www.nytimes.com/1964/06/06/archives/johnson-warns-inonu-on-cyprus-invites-him-to-us-for-talksturkey.html>

